

ÁROP-1.A.3-2014-2014-0054

Az esélyegyenlőség erősítését szolgáló együttműködés segítése a Veszprémi járásban

## A VESZPRÉMI JÁRÁS ESÉLYTEREMTŐ PROGRAMTERVE

FÓKUSZBAN A NŐK HELYZETE

### JAVASLAT



2015



**SZÉCHENYI** 2020



MAGYARORSZÁG  
KORMÁNYA

Európai Unió  
Európai Szociális  
Alap



**BEFEKTETÉS A JÖVŐBE**

## Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló .....	4
A projekt háttere és célja.....	5
Az Esélyteremtő programterv felépítése és módszertana .....	6
A programterv készítése során alkalmazott alapelvek .....	6
A helyzetelemzés során alkalmazott módszerek.....	6
Elméleti alapvetés az esélyegyenlőségről .....	7
A hátrányos megkülönböztetés további típusai: zaklatás, megtorlás.....	7
Esélyegyenlőség, pozitív megkülönböztetés.....	8
Esélyegyenlőség – inklúzió.....	9
Az esélyegyenlőség jogi háttere.....	10
A nemzetközi jog szabályai .....	10
Az Európai Unió jogi szabályozása.....	11
Az egyenlő bánásmód területét érintő legfontosabb jogszabályok hazánkban .....	11
Az egyenlő bánásmód megsértésének esetei.....	14
Felmentés az egyenlő bánásmód követelménye alól.....	14
A kapcsolódó Európai Uniós és nemzeti stratégiák .....	15
Az EU 2020 stratégia.....	15
Nemzeti Reform Program .....	15
Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia.....	16
„Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégia.....	16
Roma Integráció Évtizede Program .....	16
Nemzeti Ifjúsági Stratégia.....	16
A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia Irányok és Célok 2010-2021 .....	17
A nők helyzetét befolyásoló főbb tényezők hazánkban .....	18
A gazdasági élet jellemzői .....	18
A családtervezés, anya- és gyermekgondozás területe .....	19
A nőket érő erőszak, családon belüli erőszak .....	19
A nők helyzete .....	20
Az esélyegyenlőségi célcsoportokat érintő helyi szabályozás a járásban.....	21
A szociális igazgatás és az ellátások rendszere .....	21
A stratégiai környezet helyzetelemzése .....	23
A helyzetelemzés forrásai.....	23
A nemek aránya és alakulása az állandó népességben belül .....	26

A nemek aránya a korstruktúra viszonylatában .....	28
A járási szintű együttműködések bemutatása .....	31
Térségi kihívások és feladatterületek.....	32
A kerakasztal ülések tapasztalatai .....	32
Első kerekasztal ülés .....	33
A második kerekasztal ülés .....	33
Harmadik kerekasztal ülés.....	33
Ötödik kerekasztal .....	38
Összefoglaló a workshopokról .....	38
Az első szakmai műhely .....	38
Második szakmai műhely.....	39
Harmadik szakmai műhely.....	41
A helyi jó gyakorlatok bemutatása.....	48
Általános, nem csak helyi megoldást igénylő problémák, igények és megoldási javaslatok: .....	49
Helyi partnerség, a civil szervezetek társadalmi felelősségvállalása .....	49
Az Európai Unió fejlesztések rendszere Magyarországon a 2014-2020-as időszakban ...	49
A „Széchenyi 2020” Operatív programjai .....	50
A Veszprémi Járás Esélyteremtő Programterv intézkedései .....	51
Esélynövelő intézkedések a járás kiemelt célcsoportja szerint .....	53
A Veszprémi Járás Esélyteremtő Programterv stratégiai prioritásai .....	53
Várható hatások.....	54
A program végrehajtása után várható konkrét eredmények.....	54
Felhasznált irodalom .....	55

## Vezetői összefoglaló

A járási esélyteremtő program röviden bemutatja az elkészítésének alapelveit, a helyzetelemzés során alkalmazott módszereket, majd az esélyegyenlőséggel kapcsolatos általános fogalmak és jogi keretek tárgyalását követően rátér a nők helyzetének ábrázolására is.

A helyzetelemzés a friss adatok kapcsán átfogó információkat ad a Veszprémi Járás helyzetéről, különös tekintettel a nők jellemzőire vonatkozóan.

A járási szintű együttműködések bemutatására -a projekt keretében megrendezésre kerülő- kerekasztal üléseken és szakmai műhelyeken elhangzottak alapján kerül sor, melyek kiegészülnek a járásban készített interjúk során elmondottakkal is.

A tanulmány összegzi a nők életminőségének javítása érdekében szükséges intézkedéseket, továbbá kitér a helyi jó gyakorlatok bemutatására is. A problémákat több szempontból közelíti meg, külön kezeli a helyi sajátosságok mellett, az általános, nem csak helyi megoldást igénylő problémákat is.

A program jövőbemutató eleme a 2014-2020-as időszak Európai Uniói forrásainak rendszerét bemutató fejezet is, amihez jól illeszkednek a szakmai műhely során a résztvevők által készített projektötletek is.

A fentiekén túl a dokumentum taglalja a projekt várható és eredményeit is, amelyek az alábbiak:

- az esélyegyenlőség növelése, megteremtése;
- a nők és más hátrányos helyzetű csoportok részvételének elősegítése a döntéshozatalban, ill. a közügyek irányításában,
- a nők és más hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci hátrányainak csökkentésére, foglalkoztatási esélyeik javítása;
- a hátrányos helyzetűek életkörülményeinek javítása;
- az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítése a helyi önkormányzatok döntéshozatalában, illetve az általuk fenntartott vagy támogatott intézményekben, és az egyes önkormányzatok által ellenőrzött szolgáltatások körében;
- az oktatás és a képzés területén a jogellenes elkülönítés megelőzésére, megszüntetése illetve a sztereotip pályaorientáció megváltoztatása;
- a közszolgáltatásokhoz és egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

## A projekt háttere és célja<sup>12</sup>

Veszprém Önkormányzata az Új Széchenyi Terv Államreform Operatív Program keretében vissza nem térítendő támogatásban részesült. A pályázati projekt (ÁROP-1.A.3-2014-2014-0054. „Az esélyegyenlőség erősítését szolgáló együttműködés segítése a Veszprémi járásban”) megadja azt a lehetőséget a járás számára, hogy a jelenlegi helyi esélyegyenlőségi programokat járási szinten felülvizsgálva olyan járási esélyteremtő programot (JEP) fogadjon el, amely jobbá teszi a térségben élő esélyegyenlőségi célcsoportok mindennapjait és számukra egységes megoldási lehetőségekkel szolgálhasson a járás egésze.

Összhangban az Egyenlő Bánásmódról és az Esélyegyenlőség Előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény, a helyi esélyegyenlőségi programok elkészítésének szabályairól és az esélyegyenlőségi mentorokról szóló 321/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet és a Járási Esélyteremtő Program elkészítésének részletes szabályairól szóló 2/2012. (VI. 5.) EMMI rendelet rendelkezéseivel, a Veszprémi Járás Esélyteremtő Program kitér a beavatkozást igénylő szakmai területek meghatározására, a megvalósítás legfontosabb prioritásaira, és rögzíti az esélyegyenlőség érdekében szükséges feladatokat. A járás – jelen projektben együttműködési megállapodást aláíró - önkormányzatai vállalják, hogy a helyi esélyteremtő tevékenységük összehangolása és további források mozgósíthatósága érdekében együttműködnek egymással.

Jelen programterv legfőbb célja olyan koncepció kidolgozása a Veszprémi járás számára, amely megvalósíthatja a további esélyteremtés alapját, folyamatát, kijelöli a főbb fókuszpontokat és stratégiai irányokat. Az Esélyteremtő Program elkészítésének további célja, hogy a járásnak legyen egy egységesen kidolgozott és elfogadott programterve az esélyegyenlőségi kérdésekre. Mindezeket túl a járási szintű együttműködés javítja a feladatok szervezésének, ellátásának minőségét és koordinációját, ésszerű költségfelhasználást tesz lehetővé, így jelentősen javulhat a költséghatékonyság és a problémakezelés színvonala.

A projekt célja elsődlegesen hatékony, járási szintű esélyteremtés együttműködés és feladatellátás kialakítása egy olyan modell jellegű együttműködési program révén, melynek célja a járáshoz tartozó települések, a helyi szereplők közötti területi együttműködések kialakítása és megerősítése a társadalmi felzárkózást elősegítő és a helyi esélyegyenlőségi programok végrehajtásához kapcsolódó koordinációs tevékenység megvalósításával. A járási szintű esélyteremtő programterv (a továbbiakban: EPT) a települések együttműködését igénylő (a helyi esélyegyenlőségi programok által feltárt) problémák lehetséges megoldásári módjait bemutató dokumentum.

Az EPT főbb jellemzői:

- A Helyi Esélyegyenlőségi Programokra alapoz,
- A helyi együttműködésekre épül,
- Több önkormányzat együttműködését igénylő terv,

<sup>1</sup> Készült a pályázati felhívás és útmutató alapján.

<sup>2</sup> Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak a személyeknek és szervezeteknek akik a projekt megvalósítása során aktív részvételükkel, észrevételeikkel és tapasztalataikkal segítették a munkánkat s ezzel nemcsak ezen dokumentum elkészültéhez, hanem a projekt sikeres megvalósításához is hozzájárultak.

- Mely a járáson belül felmerült problémák komplex kezelésére tesz javaslatot,
- A dokumentumot a járási felzárkózási kerekasztal fogadja el.

### **Az Esélyteremtő programterv felépítése és módszertana**

Az esélyteremtő programterv tartalmazza a járási szintű helyzetelemzést. A helyzetelemzés célja annak megállapítása, hogy a járásban élő hátrányos helyzetű társadalmi csoportok a teljes lakossághoz viszonyítva milyen területi, jövedelmi, foglalkoztatási, képzettségi, szociális, lakhatási, egészségügyi mutatókkal rendelkeznek, és ezek alapján az adott járás milyen esélyegyenlőtlenségi problémákkal küzd.

Az esélyegyenlőség pozitív befolyásolásához megerősítő intézkedéseket kell kidolgozni, melynek stratégiai terve az esélyteremtő program. A program része a körültekintő, részletes helyzetelemzés, értékelés az alapelvek, célok meghatározása, a továbblépés lehetőségeinek megkeresése a partnerségi megközelítés lehetőségének számba vételével. Az alkalmazott módszertan segítségével a járás települései olyan szakmai programterv birtokába jutnak, amely egyfajta iránytűként szolgál az esélyteremtés irányok, a megvalósítási feltételek, illetve a konkrét lépések, tevékenységek meghatározásához.

### **A programterv készítése során alkalmazott alapelvek<sup>3</sup>**

- Az információk összhangja

A programterv kidolgozásának kiindulási pontjaként szolgáltak a már rendelkezésre álló információk, a statisztikai adatok (TeIR és KSH), korábban elkészült fejlesztési koncepciók és programok (HEP). Ezen információk dokumentumelemzésén túl azok további információkkal való kiegészítése indokolt. Az információgyűjtés forrásai az egyes településeket képviselő személyek és a civil szervezetek képviselőivel készített interjúk és a kerekasztalon elhangzottak voltak.

- Széles körű egyeztetés keretében az érintettek bevonása

A programterv kidolgozás során jelentős hangsúlyt fektetünk arra, hogy az érintettek, a járás önkormányzatainak, vállalkozásainak és civil szervezetinek képviselői befolyásolhassák a tervezési dokumentum tartalmát, érdekeiket, elképzeléseiket megjeleníthessék. Ezt szolgálta a projekt részeként megvalósított egyeztetési folyamat.

- Gyakorlatorientált megközelítés

A programterv elkészítése során az elméleti megfelelőség mellett és a gyakorlati alkalmazhatóság szem előtt tartására törekedtünk, annak érdekében, hogy a dokumentum a gyakorlatban is megvalósítható elemekkel rendelkezzen, és alkalmas a legyen Veszprémi Járás támogatására.

### **A helyzetelemzés során alkalmazott módszerek**

A helyzetfeltáráshoz, illetve az abból levonható következtetések megalapozásához alkalmazott módszerek és az adatok forrásai az alábbiak voltak:

- Statisztikai adatok: TeIR és KSH adatbázisának felhasználásával
- Országos, megyei és járási szintű háttéranyagok, koncepciók

<sup>3</sup> Jelen dokumentum elkészítésével egyidőben a projekt keretében a Nők helyzetére vonatkozó írás is készült. Tekintettel a két tanulmány sajátosságaira, azoknak egyes részei között átfedés tapasztalható.

- A helyi esélyegyenlőségi programok (HEP) felülvizsgálata az önkormányzati beszámolók alapján
- A kerekasztal résztvevőinek személyes tapasztalatai
- a workshopok keretében moderációs és csoportos döntéshozatali technikák alkalmazása
- Interjúk megkérdezés az érintettek körében
- Jó gyakorlatok feltérképezése.

## Elméleti alapvetés az esélyegyenlőségről<sup>4</sup>

Közvetlen hátrányos megkülönböztetés esetén egy tulajdonsággal rendelkező személlyel szemben hátrányosabban járnak el, mint ahogyan egy összehasonlítható helyzetben lévő a tulajdonsággal nem rendelkező másik személlyel eljárnak, eljárta, vagy eljárának.

Közvetett hátrányos megkülönböztetésről akkor beszélünk, amikor egy semlegesnek és elfogulatlanak tűnő – és esetleg valóban annak szánt – intézkedés végrehajtása során kiderül, hogy egy bizonyos, körülírható, védett tulajdonsággal rendelkező csoporthoz tartozó személyek számára hátrányokhoz vezet. A közvetett hátrányos megkülönböztetés esetében elegendő a kifogásolt intézkedés hatását vizsgálni, nem lényeges elem, hogy az azt meghozó személy diszkriminálni akart-e.

A diszkrimináció közvetlen és közvetett típusait olyan háromszereplős helyzetekként lehet elképzelni, melyben a három résztvevő

- a diszkrimináló,
- a diszkriminált,
- valamint az, akivel a hátrányos megkülönböztetést elszenvedett helyzetét összehasonlítjuk.

A harmadik szereplő (komparátor) a diszkriminálttal hasonló helyzetben van, csak nem rendelkezik a védett tulajdonsággal.

Mind a közvetlen, mind a közvetett diszkriminációt jogszabály is megvalósíthatja, azaz jogszabály is lehet diszkriminatív. Az ilyen jogalkotás kiszűrése elsősorban az alapjogvédő intézmények, megsemmisítésük pedig a jogalkotó és az Alkotmánybíróság feladata.

### **A hátrányos megkülönböztetés további típusai: zaklatás, megtorlás**

A hátrányos megkülönböztetés alaptípusai, a közvetlen és a közvetett hátrányos megkülönböztetés mellett a jogalkotók a gyakorlatban érdemesnek láttak további diszkriminációtípusokat nevesíteni, az áldozatok jogorvoslati esélyeinek javítása érdekében.

A zaklatás olyan védett tulajdonságon alapuló magatartás, amely a személy méltóságának megsértését, és megfélemlítő, ellenséges, lealacsonyító, megalázó vagy bántó környezet kialakítását célozza, vagy azt eredményezi. E kategórián belül külön

---

<sup>4</sup> Balogh L-Kádár A. K.-Majtényi B.-Pap A. L. (2010): Antidiszkriminációs és esélyegyenlőségi alapismeretek, L'Harmattan, Budapest.

nevesítik a szexuális zaklatást, mely alapvetően a nők elleni diszkrimináció egyik tipikus formája.

A zaklatás különösen a munkahelyek világára jellemző. Zaklatásról csak akkor beszélhetünk, ha ez a magatartás valamilyen módon összefüggésbe hozható az áldozat valamely védett tulajdonságával.

A megtorlás mint hátrányos megkülönböztetés nevesítése azt a személyt védi a fellépését követő hátrányos következményektől, aki diszkriminációt észlel, és emiatt panasszal áll elő, tehát nem feltétlenül közvetlenül a diszkriminált személyt magát védi.

A hátrányos megkülönböztetés elleni jogi küzdelem önmagában nem vezethet el a társadalmi egyenlőtlenségek felszámolásához. Bizonyos csoportok hátrányai a gyakorlatban nem tűnnek el automatikusan az egyenlő bánásmód hatására: erre a problémára keresnek megoldást az úgynevezett esélyegyenlőségi intézkedések, ideértve a pozitív megkülönböztetés különböző formáit és egyéb célzott, esélykiegyenlítő programokat.

### **Esélyegyenlőség, pozitív megkülönböztetés**

A jogállamokban elfogadott esélyegyenlőség fogalom értelmében nem mindenkit, csak az ugyanolyan helyzetben lévőket kell azonos bánásmódban részesíteni, így a hátrányosabb helyzetben lévők kedvezményekben részesítése bizonyos esetekben megengedett.

A pozitív megkülönböztetés, az esélykiegyenlítő intézkedések támogatói az egyenlőség e felfogása mellett kötelezik el magukat, mikor a társadalmi kisebbségi csoporthoz tartozásból adódó hátrányok kiegyenlítése érdekében pozitív megkülönböztetést követelnek.

A jogegyenlőség önmagában így nem elegendő, hiszen az csak a formális, s nem a tartalmi egyenlőséghez vezet: nem veszi figyelembe a lehetőségek közötti különbségeket.

Az előnyben részesítést célzó intézkedések bevezetésére alapvetően – a kisebbségi jogokat leszámítva – az átmenetiség elve alapján kerülhet csak sor: egy adott megerősítő intézkedés csak addig maradhat hatályban, amíg el nem éri célját: azaz, amíg el nem tűnik az áthidalni szándékozott társadalmi különbség, hátrány.

Hasonlóan az antidiszkriminációs intézkedésekhez, az esélyegyenlőségi intézkedésekről is elmondható, hogy szerepük nélkülözhetetlen lehet ugyan, önmagukban mégsem lehetnek elegendők a célul kitűzött társadalmi egyenlőség eléréséhez.

A jogi értelmezéséből látható, hogy az esélyegyenlőség biztosítása kétféle megközelítést tesz szükségessé. Ezek e megközelítések a szakpolitikákban fogalmi szinten is megjelennek: különbséget teszünk az esélyegyenlőség és az egyenlő esélyek biztosítása között.

E szerint az esélyegyenlőség elsősorban az egyenlő hozzáférés azonos módon való biztosítását, más szóval az egyenlő bánásmódot jelenti.

Az egyenlő bánásmóddal lehet megelőzni, hogy emberek és csoportok kirekesztődjenek a társadalomban fellelhető lehetőségekhez való hozzáférésből. Vagyis az esélyegyenlőség azt a demokratikus társadalmi minimumot biztosítja, mely során nem kerülhet senki hátrányba vélt vagy valós egyéni adottságai, vagy valamilyen csoporthoz tartozása miatt. Ennek biztosítását célozza Magyarországon az egyenlő bánásmódról szóló törvény, mely jogi garancia a kirekesztést eredményező – direkt vagy látens



módon megjelenő – intézkedések, cselekedetek, mechanizmusok megelőzésére, megakadályozására. Az esélyegyenlőség tehát azt jelenti, hogy a különböző személyeknek és csoportoknak lehetősége van másokkal közös térben és másokkal azonos módon és arányban hozzáférni információkhoz, tevékenységekhez, szolgáltatásokhoz, eszközökhöz stb.

Az egyenlő esélyek biztosítása mindezen túlmutat. Azt mondja ki, hogy a hátrányt okozó különbségtétel kizárása szükséges, de nem elégséges feltétel a valódi esélyegyenlőség létrejöttéhez. Az elégséges feltételek kialakítása során figyelembe kell venni a társadalomban megmutatkozó különbségeket, és olyan intézkedéseket, cselekvéseket kell alkalmazni, amelyek társadalmi szinten és eszközökkel támogatottan teremtik meg mindenki számára a hozzáférést. Vagyis a társadalomban tenni kell azért, hogy az egyenlőtlen helyzetben lévőknek is valóban lehetősége legyen a felkínált javakból részesülni. Az egyenlő esélyek megnevezés nem kellően különül el az esélyegyenlőség fogalmától, így az „equity” magyar megfelelőjeként a „méltányosság” került be a hazai diskurzusba. A méltányosság fogalmába soroljuk tehát mindazokat az egyenlőtlen ellensúlyozása érdekében megvalósuló tevékenységeket, melyek valódi hozzáférést eredményeznek a különböző szempontból egyenlőtlen helyzetben lévő személyek és csoportok számára.

### **Esélyegyenlőség – inklúzió**

Az esélyegyenlőség és egyenlő esélyek (méltányosság) fogalmköre abból indul ki, hogy vannak egyenlőtlen helyzetben lévő személyek és csoportok a társadalomban. Az erre vonatkozó összes intézkedés és cselekedet arra irányul, hogy felismerje az egyéni vagy csoportszinten jelentkező hátrányokat és megpróbálja ellensúlyozni. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha maga a társadalom befogadóvá (inkluzív) válik. A befogadás (inklúzió) a társadalom egészének oldaláról tekint az egyenlőtlenégi rendszerre egy olyan szemléleti keretet kialakítva, amelyben a társadalmi kizárási, kizáródási kényszerek megszűnnek.

A társadalmi inklúzió a hazai és nemzetközi tudományos és szakpolitikai diskurzusban egyre elterjedtebb fogalom, mely komplex megközelítése és korszerű szemléletmódja révén egyre inkább kiegészíti, felváltja az esélyegyenlőség fogalmkörét. A fogalombővülés kiindulópontja az esélyegyenlőséget célzó tartalmi beavatkozás, mely integráció (beilleszkedés) néven terjedt el az elmúlt évtizedekben. A nemzetközi szakirodalmat vizsgálva azt látjuk, hogy az integráció egy olyan folyamat, mely során az addig kirekesztett személyeket vagy csoportokat be kell fogadni egy nagyobb csoportba (például a társadalomba). Ebben az értelemben az integrációnak az a szemlélete, hogy az embereknek két típusa van: a valamilyen „hiányossággal” rendelkező és az anélkül élő. A „hiányossággal élő” csoport befogadása az integráció. Az inklúzió ezzel szemben azt a felfogást osztja, hogy ez a két csoport ilyen módon nem létezik.

A legfontosabb különbség a két fogalom között tehát, hogy az integráció csoportokba oszt, az inklúzió viszont heterogén csoportról beszél, ahol az együttélés, együtt érvényesülés kap hangsúlyt.

Az együttélés az inklúzió esetén kölcsönös befogadást jelent, az együtt érvényesülés pedig az egyéneken megjelenő sokféleségre történő hatékony és eredményes reakciót.

Az inklúzió értelmezése tehát egyszerre folyamat és cél, melyben a különbözőség

vitathatatlan tény. Ez a különbözőség pedig univerzális, kulturális vagy egy adott kontextus által meghatározott tényezőktől függ. Az inklúzió a változó társadalommal foglalkozik oly módon, hogy az miként alkalmazkodik a különbözőségekhez, és milyen módon harcol a diszkrimináció ellen. Az inklúzió eléréséhez kettős megközelítés szükséges: a kizáró korlátok felszámolása érdekében a társadalomra és a kirekesztett személyekre egyidejűleg figyelmet kell fordítani. Az inkluzív szemlélet a különbözőség elismerését az alapvető emberi jogokat szem előtt tartva teszi. Így az inkluzív társadalom tevőlegesen biztosítja, hogy minden embernek meglegyenek az anyagi és egyéb lehetőségei arra, hogy teljes mértékben részt vehessenek a gazdasági, szociális és politikai életben.

Az esélyegyenlőség és méltányosság fogalomköréből kiindulva jutottunk el egy olyan szemléleti kerethez, melyet összefoglalóan inklúzióknak (befogadás) nevezünk. Az inklúzió – befogadás – egy olyan tudatosan működtetett társadalmi hatásrendszer, amely képes az egyének és csoportok számára a kirekesztést, kirekesztődést meggátolni és a valódi értelemben vett hozzáférést biztosítani a társadalmi lehetőségekhez, javakhoz. Az inklúzió a közösségeknek kategorizálásától mentes nézetén alapul, ahol a kölcsönös befogadás egy soha be nem fejeződő folyamat.

A fentiekből egyértelműen látható, hogy az esélyegyenlőség, mint alapvető emberi jog egy olyan deklarált cél, mely akkor valósul meg, ha az egyenlő bánásmód mellett a méltányosság is biztosított. Mindez pedig akkor lehet sikeres, ha általánossá válik az inklúzió szemlélete, amikor is a mindennapok részévé válik az állandó közösségi cselekvés, s ennek eredményeképpen a társadalomban tapasztalható kizárási kényszerek eltűnnek.

## **Az esélyegyenlőség jogi háttere**

### **A nemzetközi jog szabályai**

Léteznek olyan nemzetközi jogi eszközök, amelyek igénybe vehetők mind egyéni jogséremlmek esetén, mind pedig akkor, ha egy civil szervezet megítélése szerint a kormányzat nem lép fel kellő hatékonysággal a hátrányos megkülönböztetés jelenségei ellen. Kiemelendő az ENSZ emberi-jogi intézményrendszere, az ENSZ égisze alatt számos emberi jogi tárgyú szerződés született, ezek 4 fő csoportja:

#### **1. Általános kereteket jelentő szerződések és dokumentumok:**

- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (csak ajánlás jellegű, de fontos - 1948-ban fogadták el)
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 8. tvr. hirdeti ki nálunk)
- Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 9. tvr.)

#### **2. A diszkrimináció tilalmát kimondó szerződések:**

- Faji megkülönböztetés kiküszöböléséről szóló egyezmény (1969. évi 8. tvr.)
- Apartheid tilalmáról szóló egyezmény (1976. évi 27. tvr.)

- UNESCO egyezmény az oktatási diszkrimináció ellen (1960. december)
  - Nőkkel szembeni megkülönböztetés felszámolásáról szóló egyezmény (1982. évi 10. tvr.)
3. A menekültek, hontalanok és egyéb migránsok helyzetére vonatkozó rendelkezések
4. Specifikus helyzetű csoportokra és specifikus kérdésekre vonatkozó egyezmények:
- Egyezmény a gyermek jogairól (1989, 1991. évi LXVI. tv.)
  - A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód elleni egyezmény (1984, 1988. évi 3. tvr.)

### **Az Európai Unió jogi szabályozása**

Az esélyegyenlőség egy olyan általános alapelv, amelynek leglényegesebb szempontjai az Európai Közösség alapító egyezményének 6. cikkelyében (tilalom nemzeti hovatarozás miatt diszkriminációról) valamint a 119. cikkelyében (a nők és férfiak egyenlő bérezése) vannak lefektetve. Ezek az alapelvek minden területen alkalmazandók, különös tekintettel a gazdasági, társadalmi, kulturális és családi életre. Ahhoz, hogy az esélyegyenlőség elve a gyakorlatban is érvényesülhessen, szükség lehet ún. pozitív megkülönböztető intézkedésekre is.

Az Amszterdami szerződés hatálybalépésével egy új, a diszkrimináció tilalmáról szóló 6/A cikkely erősíti meg az esélyegyenlőség elvét. Ezen új cikkely célja, hogy a Tanács megtehesse a szükséges intézkedéseket mindennemű, a nembeli, a faji, az etnikai hovatarozáson, a koron, a vallási, a lelkiismereti, és a szexuális érdeklődésen alapuló diszkrimináció leküzdése érdekében.

A fentiekén túl a nőkre vonatkozóan kiemelendők még az alábbi irányelvek:

A Tanács 76/207/EGK irányelve a nőkkel és a férfiakkal való egyenlő bánásmód elvének a munka-vállalás, a szakképzés és az előmenetel lehetőségei, valamint a munkafeltételek terén történő végrehajtásáról és az azt módosító 2002/73/EK irányelv.

A Tanács 79/7/EGK irányelve a férfiakkal és a nőkkel való egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról.

A Tanács 86/378/EGK irányelve a férfiakkal és a nőkkel való egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerekben történő megvalósításáról.

### **Az egyenlő bánásmód területét érintő legfontosabb jogszabályok hazánkban**

- 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
- 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

- 2011. évi CXCV. törvény - a közszolgálati tisztviselőkről
- 2011. évi CXII. törvény - az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság Tanácsadó Testületének állásfoglalásai és jogszabály alkotási javaslatai

- 309/1/2011. (II.11.) TT. sz. állásfoglalás az akadálymentesítési kötelezettségről
- 309/2/2011. (III.25.) TT. sz. állásfoglalás az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. tv. hatályáról
- 288/1/2010. (II.11.) TT. sz. állásfoglalás a 362/2004. (XII.26.) Korm. Rendelet 2009. október 1. napjától hatályos 14/B. paragrafusának eljárásjogi értelmezéséről
- 288/4/2010. (VI.21.) TT. sz. állásfoglalás az európai uniós jog hatályosulásával kapcsolatos kérdésekről
- 288/2/2010. (IV.9.) TT. sz. állásfoglalás az egyéb helyzet meghatározásával kapcsolatban
- 384/5/2008.(IV.10.) TT. sz. állásfoglalás a zaklatás és a szexuális zaklatás fogalmáról
- 384/4/2008. (III.28.) TT. sz. állásfoglalás a bizonyítási kötelezettség megosztásával kapcsolatban
- 384/3/2008. (II. 27.) TT. sz. állásfoglalás a megtorlás fogalmáról
- 384/2/2008. TT. sz. állásfoglalás az egyenlő értékű munkáért egyenlő bér elvéről
- 2/2007. (III.23.) TT. sz. állásfoglalás az egyenlő bánásmód követelményéről a közoktatásban
- 1/2007. TT. sz. állásfoglalás az állásinterjúknál feltehető munkáltatói kérdésekről
- 10.007/2/2006. TT. sz. állásfoglalás arról, hogy a hitelintézetnek minősülő jogi személyeknek a hitelintézeti törvény hatálya alá tartozó jogviszonyaira kiterjed az Ebktv. hatálya
- 10.007/3/2006. TT. sz. állásfoglalása az akadálymentesítési kötelezettségről
- A Tanácsadó Testület jogszabály módosítási javaslata a fogyatékossgal élőket érintő ésszerű alkalmazkodás követelményének kodifikálására.
- A Tanácsadó Testület jogszabály módosítási javaslata a munkaköri orvosi alkalmassági véleményekkel kapcsolatos jogorvoslati lehetőségre vonatkozóan.
- A Tanácsadó Testület jogalkotási javaslata a házasság intézményének megnyitására a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek részére.

A 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról (továbbiakban: Ebktv.) átfogó, kódexjellegű antidiszkriminációs törvény: a 2000/43-as Faji Egyenlőségi Irányelv és a 2000/78-as Foglalkoztatási

Egyenlőségi Irányelv mellett több további európai uniós irányelv átültetéseként fogadta el az Országgyűlés, 2004 januárjában lépett hatályba; ezt megelőzően hazai antidiszkriminációs szabályozás meglehetősen széttagolt volt.

Az Ebktv. megfogalmazása értelmében jogviszonyaik létesítése során, jogviszonyaikban, eljárásaik és intézkedéseik során az alábbi, közszférában működő szervezetek kötelesek megtartani az egyenlő bánásmód követelményét:

1. a magyar állam;
2. a helyi és nemzeti önkormányzatok, ezek szervei;
3. a hatósági jogkört gyakorló szervezetek;
4. a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek;
5. a közalapítványok, a közttestületek, valamint munkavállalók és munkáltatók érdekképviselői szervezetei,
6. a közszolgáltatást végző szervezetek;
7. a közoktatási és a felsőoktatási intézmények;
8. a szociális, gyermekvédelmi gondoskodást, valamint gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó személyek és intézmények;
9. a muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődési intézmények;
10. az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak;
11. az egészségügyi ellátást nyújtó szolgáltatók;
12. a pártok, valamint
13. a fenti pontok alá nem tartozó költségvetési szervek.

Amíg a közjogi jogviszonyokban, valamint a tág értelemben véve közfeladatot ellátó szervezeteknél a diszkrimináció tilalmának széles körben kell érvényesülnie, addig a magánjogi jogviszonyokban főszabály szerint a jogalanyok szabadon eldönthetik, kivel létesítenek jogviszonyt.

Az Ebktv. felsorolja<sup>5</sup> azokat a jogviszonyokat, amelyeket a jogalkotó kifejezetten kivett a törvény hatálya alól:

1. családjogi jogviszonyok;
2. hozzátartozók közötti jogviszonyok;
3. az egyházi jogi személyeknek az egyházak hitéleti tevékenységével közvetlenül összefüggő jogviszonyai; valamint
4. a társadalmi szervezetek, a jogi személyek, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek tagjai közötti, a tagsággal összefüggő jogviszonyok.

Az Ebktv. úgy rendelkezik,<sup>6</sup> hogy az egyenlő bánásmód követelménye alapján, a Magyarország területén tartózkodó természetes személyekkel, ezek csoportjaival, valamint a jogi személyekkel és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel szemben azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell eljárni. Eszerint nem csak a természetes személyekre, hanem azok szervezett és szervezetlen csoportjaira is kiterjed a védelem.

Az Ebktv. értelmében azok a jellemzők számítanak „védett” tulajdonságoknak, amelyek a hátrányos megkülönböztetés alapjául szolgálhatnak. A törvény tizenkilenc nevesített tulajdonságot tartalmaz, illetve huszadikként – a listát ezáltal nyílt végűvé téve –

---

<sup>5</sup> 6.§

<sup>6</sup> 1.§

hozzáteszi, hogy „egyéb” tulajdonságok is védelem alá eshetnek:<sup>7</sup>

1. nem;
2. faji hovatartozás;
3. bőrszín;
4. nemzetiség;
5. nemzetiséghez való tartozás;
6. anyanyelv;
7. fogyatékoság;
8. egészségi állapot;
9. vallási vagy világnézeti meggyőződés;
10. politikai vagy más vélemény;
11. családi állapot;
12. anyaság (terhesség) vagy apaság;
13. szexuális irányultság;
14. nemi identitás;
15. életkor;
16. társadalmi származás;
17. vagyoni helyzet;
18. foglalkoztatási jogviszony vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama;
19. érdekképviselőhöz való tartozás;
20. valamint egyéb helyzet, tulajdonság vagy jellemző.

### **Az egyenlő bánásmód megsértésének esetei**

Azt Ebktv. szerint hat magatartásfajta minősül tiltott, diszkriminatív különbségtételnek:<sup>8</sup>

1. a közvetlen hátrányos megkülönböztetés
2. a közvetett hátrányos megkülönböztetés
3. a zaklatás
4. a jogellenes elkülönítés
5. a megtorlás; valamint
  
6. az ezek bármelyikére adott utasítás.

Hetedikként, az Ebktv.-ben nem említett, de önálló (jogi terminológiával élve: *sui generis*) diszkriminációs formának számít a fogyatékos személyekkel szemben fennálló akadálymentesítési kötelezettség elmulasztása.

### **Felmentés az egyenlő bánásmód követelménye alól**

Az egyenlő bánásmód követelménye alól nem csak azok a személyek mentesülnek, és nem csak azok az életviszonyok jelentenek kivételt, amelyek nem tartoznak a törvény tárgyi hatálya alá, de elképzelhetők olyan esetek is, amelyek formálisan a hátrányos megkülönböztetés öt alapkategóriájának valamelyike alá sorolhatók ugyan, ám a jogalkotó szándéka szerint mégsem minősülnek jogellenesnek.

---

<sup>7</sup> 8.§

<sup>8</sup> 7.§

AZ Ebktv.-ben meghatározott<sup>9</sup> általános kimentési ok szerint nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét az a –védett tulajdonságon alapuló- rendelkezés amely:

- a hátrányt szenvedő fél alapvető jogát másik alapvető jog érvényesülése érdekében, elkerülhetetlen esetben korlátozza, feltéve, hogy a korlátozás a cél elérésére alkalmas, és azzal arányos, vagy
- amelynek a fenti pont hatálya alá nem tartozó esetekben tárgyilagos mérlegelés szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van.

Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a rendkívül széles körű kimentési lehetőséget biztosító általános kimentési okot nem lehet alkalmazni a faji vagy etnikai származáson alapuló közvetlen hátrányos megkülönböztetés és jogellenes elkülönítés esetében. Ezen túl egyes területeken külön szabályok vonatkoznak az ún. speciális kimentési okokra.

## A kapcsolódó Európai Unió és nemzeti stratégiák

Az Ebktv.-ben foglalt esélyegyenlőségi programok kapcsolódnak a következőkben felsorolt, Európai Unió és nemzeti szintű stratégiákhoz, ágazati politikákhoz:

### Az EU 2020 stratégia<sup>10</sup>

Az Európa 2020 az Európai Unió 10 évre szóló növekedési stratégiája, a 2000-ben megkezdett Lisszaboni Stratégia folytatása, annak tapasztalatait beépítő új, közösségi gazdaságpolitikai célrendszer és ahhoz tartozó intézkedésterv. Célja nem csupán a válság leküzdése, a stratégia az uniós növekedési modell hiányosságait hivatott megszüntetni, és az intelligensebb, fenntarthatóbb és befogadóbb növekedés feltételeit kívánja megteremteni. Az esélyegyenlőség szempontjából releváns célkitűzések, melyeket 2020- ra az EU egészének teljesítenie kell két területen is megjelenik. Az oktatásban a lemorzsolódási arányt 10% alá kell csökkenteni. A szegénység/társadalmi kirekesztés ellen ható intézkedések sora pedig azt célozza, hogy legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.

### Nemzeti Reform Program<sup>11</sup>

Az Európa 2020 stratégia megvalósításának legfontosabb eszközét tagállami szinten a nemzeti reformprogramok jelentik, melyeket a tagállamoknak minden év áprilisában, a stabilitási/konvergencia programokkal együtt kell elkészíteniük. A nemzeti reformprogramok rögzítik az uniós kiemelt célok alapján megfogalmazott nemzeti célokat, továbbá ismertetik, hogyan kívánják a kormányok a célokat teljesíteni, illetve a növekedést hátráltató akadályokat leküzdni. A dokumentumok azt is meghatározzák, hogy kik, mikor, milyen intézkedéseket hoznak majd, s hogy ennek milyen költségvetési vonzatai lesznek. A Nemzeti Reform Program az esélyegyenlőségi

<sup>9</sup> 7.§

<sup>10</sup> A Bizottság közleménye a Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, az Európai Központi Banknak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és az Európai Beruházási Banknak – Intézkedések a stabilitás, a növekedés és a munkahelyteremtés érdekében, Brüsszel, 2012. május 30.

<sup>11</sup> Európai Bizottság, Európa 2020 [http://ec.europa.eu/europe2020/documents/related-document-type/index\\_hu.htm](http://ec.europa.eu/europe2020/documents/related-document-type/index_hu.htm)

célcsoportok helyzete javításának szempontjából közvetlen jelentőséggel bíró célkitűzéseket és intézkedéseket tett.

### **Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia<sup>12</sup>**

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (NTFS) az Európai Bizottság által 2011-ben jóváhagyott „A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig” című dokumentumban foglaltakhoz illeszkedik. Az NTFS a szegénység elleni fellépés érdekében megfogalmazott felzárkózási politikát helyezi középpontba, emellett hangsúlyos célja a roma közösségek kirekesztése ellen ható folyamatok megelőzése, felszámolása. A stratégia célja, hogy a szegénység szempontjából meghatározó problématerületek – gyermekszegénység, romák helyzete, hátrányos helyzetű térségek – hosszú távú elképzeléseinek integrálását, kiegészítését, egységes célrendszerben történő kezelését kívánja előmozdítani, figyelemmel, a többi, a társadalmi felzárkózás szempontjából releváns stratégiára, így a gazdaságfejlesztéssel és foglalkoztatáspolitikára, a vidékfejlesztésre, az egészségügyi, szociálpolitikai, közigazgatási elképzelésekre.

### **„Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégia<sup>13</sup>**

A Legyen Jobb a Gyerekeknek Nemzeti Stratégia szükségességét elsősorban az indokolta, hogy csökkentse a gyermekek és családjaik nélkülözését, javítsa a gyermekek fejlődési esélyeit. A törvény minden gyerekre kiterjed, de értelemszerűen azoknak a gyerekeknek kell prioritást kapniuk, akiknek érdekei a legjobban sérülnek, akiknél a nélkülözések a legjobban korlátozzák fejlődésüket. A Nemzeti Stratégia másik fontos indoka a szegénységi ciklus megszakításának szükségessége, a gyermekek és a társadalom közös távlati érdeke.

### **Roma Integráció Évtizede Program<sup>14</sup>**

Az Országgyűlés 2007. június 25-én fogadta el a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervről szóló 68/2007. (VI. 28.) OGY határozatot, amely a Kormány feladatául tűzi, hogy a Stratégiai Terv végrehajtására készítsen rövid távú, kétéves időszakokra szóló intézkedési terveket. A Stratégiai Terv négy prioritási területen (oktatás, foglalkoztatás, lakhatás és egészségügy), az egyenlő bánásmód érvényesítésével kapcsolatban, továbbá a kultúra, a média és a sport területén határoz meg átfogó célokat, a célokhoz kapcsolódó konkrét feladatokat, az ezekhez rendelt mutatókat, továbbá a feladatok eléréséhez szükséges intézkedéseket. A nemek közötti esélyegyenlőség megteremtését a négy prioritási területen megfogalmazottakhoz kapcsolódó feladatokon és intézkedéseken keresztül kívánja megvalósítani.

### **Nemzeti Ifjúsági Stratégia**

Az Országgyűlés 2009-ben fogadta a Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról készült dokumentumot (88/2009. (X. 29.) OGY határozat). A Stratégia az ifjúsági korosztályokkal kapcsolatos állami felelősség összefoglalása a 2009- 2024. időszakra vonatkozóan. Részletezi az ifjúságpolitika hosszú távú társadalmi céljait, megvalósításukhoz az egyes területeken a horizontális és specifikus célokat, valamint

<sup>12</sup> Nemzeti Társadalmi és Felzárkózási Stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011-2020.) Budapest, 2011. november <http://romagov.kormany.hu/nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia>

<sup>13</sup> 47/2007. (V. 31.) OGY határozat a „Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032.; [www.biztoskezdet.hu](http://www.biztoskezdet.hu)

<sup>14</sup> A Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről szóló 68/2007. (VI. 28.) OGY határozat; Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2008.



ezekhez kapcsolódó részcélokat határoz meg. A Stratégia megvalósítása kétéves cselekvési tervek mentén történik, a 2012-2013. évi cselekvési tervről az 1590/2012. (XII. 27.) Korm. határozat rendelkezik.

## **A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia Irányok és Célok 2010-2021**

Az Európai Tanács a következőképpen definiálta a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség politikájának stratégiai elvét: Az egyenlőség érvényesítése, a szabályozási folyamatok (át)szervezése, javítása, fejlesztése és értékelése azzal a céllal történik, hogy a nemek társadalmi egyenlőségének szempontjait a politikai döntéshozatalban résztvevő szereplők minden szinten és minden szakaszban integrálják valamennyi szabályozási folyamatba. Eszerint a szakmapolitikai döntéseket úgy kell meghozni, hogy azok a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének megvalósulását elősegítsék. Ez egyben az EU-tagságunkból eredő elvárás is, melynek aktuális feladatait – többek közt – „A nők és férfiak egyenlőségéről szóló útiterv 2006-2010” (a továbbiakban: Roadmap) című Európai Bizottság által kiadott dokumentum rögzíti. A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) elsősorban ezen dokumentum prioritásaira épül.

Eszerint a Stratégia hat prioritást határoz meg olyan területeken, ahol a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének eléréséhez határozott kormányzati lépések megtétele szükséges:

1. A nők és férfiak egyenlő mértékű gazdasági függetlenségének megteremtése, a fizetési és foglalkoztatási aránytalanságok felszámolása, a nők és a szegénység, a nők és az egészség szempontjainak figyelembevétele:

A Lisszaboni Stratégia foglalkoztatási iránymutatásai azt a követelményt támasztják a tagállamokkal szemben, hogy olyan foglalkoztatáspolitikát folytassanak, amely az Európai Unió 27 tagállamának (EU27) átlagában biztosítja a 15-64 éves népesség 70 százalékos foglalkoztatási rátájának elérését, a nők esetében pedig a 60 százalékot. A munkaerő-piaci részvétel nem csupán magasabb jövedelemhez juttathat, s ily módon mérsékli a szegénységet, hanem erősíti az egyének társadalmi részvételét, hozzájárul a társadalmi kohézió erősödéséhez, csökkenti a társadalmi kirekesztődés kockázatát.

2. A szakmai, a magán- és a családi élet fokozottabb összehangolásának támogatása:

Mindkét nemnek egyaránt joga van ahhoz, hogy osztozzon a családfenntartás örömeiben, sikerélményeiben és nehézségeiben, akár a fizetett, házon kívüli szakmai, akár a nem fizetett, házon belüli háztartási és gyermeknevelési, beteg- és idősgondozási feladatokat tekintjük annak. A magyar bölcsődei és óvodai ellátórendszer, továbbá a védőnői szolgálat nemzetközi összehasonlításban is magas szakmai színvonalat képviselnek. A gyermekellátásnak alapvetően ennek a rendszernek a fejlesztésén kell alapulnia. A társadalomnak elő kell segíteni a munka és a magánéleti kötelezettségek összehangolását családon belül, a nők és férfiak számára egyaránt.

3. A férfi-női részvétel aránytalanságának csökkentése, ennek támogatása a politikai és gazdasági döntéshozatalban, valamint a tudomány területén:

A döntéshozatalra vonatkozó általános cél, hogy a stratégia által meghatározott időtartam végére, vagyis 2021-re Magyarország felzárkózzon az Európai Unió országok

középmezőnyébe a nőknek a politikai és gazdasági döntéshozatalban, valamint a tudomány területén elfoglalt helyét illetően

4. Az erőszak elleni hatékony fellépéshez, a megelőzéshez szükséges intézkedések megtétele:

A végső cél a nők és a gyermekek elleni erőszak minden formájának felszámolása, valamint a sürgős fellépés a nők és férfiak, lányok és fiúk testi és érzelmi integritáshoz való alapvető jogának megsértése ellen. Ezen célok előmozdításához szükséges stratégiai prioritásnak az áldozatok védelme, az elkövetők felelősségre vonását szolgáló jogi keret kialakítása, az infrastrukturális háttér erősítése, és a megelőzésnek kell lennie.

5. A nemekhez kötődő sztereotípiák visszaszorításának támogatása:

Az oktatásra vonatkozó EU-s irányelvek azt hangsúlyozzák, hogy lehetőséget kell biztosítani mindenki számára a személyes fejlődésre, az új nemzetközi környezet által megkívánt legmagasabb szintű teljesítmény elérésére és a társadalmi integrációhoz szükséges forrásokhoz való hozzájutásra. Ezért a tagállamokban olyan oktatásirányítási stratégiákat kell kidolgozni és alkalmazni, melyeknek deklarált alapelve, hogy nem fogadhatja el a társadalmilag tartósan és visszafordíthatatlanul kizárt személyek létét, valamint elősegíti a személyiség fejlődését és az aktív polgárok nevelését.

6. A nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség politikájának stratégiai elve, célkitűzéseinek megvalósításához elengedhetetlen változások szakmai megalapozása (képzés, intézményrendszer, nemekre érzékeny költségvetés, nemekre bontott adatgyűjtés):

Ahhoz, hogy a nemek közötti egyenlőség területén érdemi és érzékelhető változások történjenek, egyre több nő szerepvállalására lenne szükség, mind a törvényhozásban, az igazgatásban, mind a gazdaságirányító pozícióiban. A nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség politikájának stratégiai elve, célkitűzéseinek megvalósításához elengedhetetlen, hogy kialakuljanak azok az intézmények és mechanizmusok, amelyek a jelenleginél hatékonyabban képesek a politikai akarat formálására.

## **A nők helyzetét befolyásoló főbb tényezők hazánkban**

### **A gazdasági élet jellemzői**

Az Amszterdami Szerződés a férfiak és a nők közötti egyenlőség elvét célkitűzéssé és alapvető közösségi elvvé tette (2. cikk). A 3. cikk emellett a Közösség feladatává teszi, hogy valamennyi tevékenysége folytatása során törekedjen a nők és férfiak közötti egyenlőség előmozdítására. Az Amszterdami Szerződés ezenkívül kiterjesztette a jogalapot a férfiak és a nők közötti egyenlőség előmozdítására, és új, nagy jelentőségű elemeket vezetett be. Az új 13. cikk előírja, hogy küzdeni kell a megkülönböztetés minden formája ellen, a 137. és 141. cikk pedig lehetővé teszi, hogy a foglalkoztatással és a munkavégzéssel kapcsolatos kérdésekben az Európai Unió ne csak az egyenlő díjazás területén lépjen fel, hanem az egyenlő esélyek és az egyenlő bánásmód szélesebb területén is. Ebben a keretben a 141. cikk engedélyezi a nők tekintetében alkalmazott pozitív diszkriminációt.

A Lisszaboni Szerződés megerősíti a nők és a férfiak közötti egyenlőség elvét azáltal, hogy szerepelteti az Unió értékei és célkitűzései között (az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke és 3. cikkének (3) bekezdése) és rendelkezik a nemek egyenlőségének általános érvényesítéséről az EU valamennyi politikájában (az Európai Unió működéséről szóló szerződés 8. cikke).

Az Európai Unió Bizottsága a nők és a férfiak közötti egyenlőséggel kapcsolatos prioritásait „A nők és férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó stratégia 2010-2015.” dokumentumban tette közzé.<sup>15</sup>

A Bizottság megállapítása, hogy a pozitív tendenciák mellett, mint amilyen például a nők munkaerő-piaci jelenlétének erősödése, valamint az egyre magasabb szintű oktatásban és képzésben való részvételük, még számos területen érezhető a nemek közötti aránytalanságok, és a munkaerőpiacon a nők aránya még mindig túl magas az alulfizetett ágazatokban, számuk pedig igen alacsony a döntéshozó pozíciókban. Az anyák foglalkoztatási aránya tartósan alacsony, és a nők továbbra is több fizetetlen munkaórát teljesítenek odahaza, mint a férfiak. A nemi szerepek továbbra is befolyásolják a legfontosabb személyes döntéseket, a döntések pedig hatással vannak mind a gazdaságra, mind a társadalomra.

A stratégia célja, hogy hozzájáruljon a nők helyzetének javulásához a munkaerőpiacon, a társadalomban és a döntéshozatali pozíciókban.

A Munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 12. §-a rendelkezik arról, hogy a munkaviszonnyal, így különösen a munka díjazásával kapcsolatban az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani. A munka egyenlő értékének megállapításánál különösen az elvégzett munka természetét, minőségét, mennyiségét, a munkakörülményeket, a szükséges szakképzettséget, fizikai vagy szellemi erőfeszítést, tapasztalatot, felelősséget, a munkaerő-piaci viszonyokat kell figyelembe venni.

### **A családtervezés, anya- és gyermekgondozás területe**

A család- és nővédelmi gondozást az Eütv. 41. paragrafusa rögzíti, ennek értelmében biztosítani szükséges a gyermekvállalás körülményeinek elősegítését a tanácsadás és gondozás eszközeivel, a családtervezéssel összefüggő ismeretek átadását és a nők egészségvédelmét szolgáló intézkedéseket.

### **A nőket érő erőszak, családon belüli erőszak**

A családon belüli erőszak esetén alkalmazható legfontosabb rendelkezéseket a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. tv. és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény tartalmazza 2013. július 1-étől. A régi büntető törvénykönyv különféle paragrafusai azokra az esetekre vonatkoznak, melyek 2013. július 1. előtt történtek (1978. évi IV. tv.)

A nők erőszak egyéb formáira, vagy ugyanezeknek nem a párkapcsolaton belül megnyilvánuló formáira (pl. szexuális jellegű visszaélések) is a Büntető törvénykönyv releváns paragrafusai vonatkoznak.

A parlament 2012 szeptemberében elfogadta azt a népi kezdeményezést, amely arra irányult, hogy legyen önálló büntetőjogi tényállás a családon belüli erőszak. A döntés

<sup>15</sup> <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0491:HU:NOT>

arra kötelezte az Országgyűlést, tűzze napirendjére, hogy a családon belüli erőszak – amely helyett a „kapcsolati erőszak” kifejezés kerülhet a jogszabályba – legyen a Büntető törvénykönyv része. 2013. július 1-étől lépett hatályba önálló büntetőjogi tényállásként a kapcsolati erőszak, ld. a 2012. évi C. törvény 212/A. paragrafusát. A szabályozás a testi sértés egyes eseteit, a becsületsértést, a személyi szabadság megsértését és a kényszerítést a korábbiaknál súlyosabban bünteti, ha az elkövető és az áldozat együtt él vagy élt, illetve ha kapcsolatukból közös gyermek született. Bünteti továbbá, ha az elkövető megalázza vagy súlyos nélkülözésnek teszi ki hozzátartozóját.

## **A nők helyzete**

A nők teszik ki a magyar népesség felét, és sajátos problémáik alapvető társadalmi kérdéseket vetnek fel. Magyarországon 2013-ban a 15-64 éves nők 51 százaléka, a férfiak 63 százaléka tartozott a foglalkoztatottak közé.

Az Európai Unió egyik legfontosabb politikai célja a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség elérése. Az egyenlő esélyek biztosítására irányuló közösségi politika, változó tartalommal ugyan, de az európai integráció kezdete óta a Közösség napirendjén szerepel. A férfiak és nők közötti esélyegyenlőség nemcsak az Európai Unió, hanem Magyarország jogrendjének is egyik legfontosabb demokratikus alapelve. Hazánkban az Alkotmány és a Munka Törvénykönyve rendelkezései szerint a nőknek a férfiakkal azonos joguk van a munkához, a munka és foglalkozás szabad megválasztásához, az egyenlő értékű munkáért járó egyenlő bérhez. Ennek ellenére a nők munkahelyi hierarchiában elfoglalt helye úgy jellemezhető, hogy minél lejjebb haladunk a foglalkozások rangsorában, annál több nőt találunk az alacsonyabb bért jelentő és alacsonyabb presztízsű állások betöltői között. A női vezetők rendkívül alacsony aránya ugyancsak a vertikális szegregáció erősödésére utal.

A magyar nők foglalkoztatását tehát egyaránt jellemzi a horizontális és a vertikális szegregáció. Az előbbire utal a női munkaerőnek a szolgáltatásokban és bizonyos alacsony presztízsű, rosszul fizetett, hagyományosan női foglalkozásokban (pl. egészségügy, oktatás) való koncentrációja, illetve felülreprezentáltsága. A nők vertikális szegregációját mutatja, hogy szakmai-foglalkozási struktúrájuk annak ellenére is kedvezőtlen, hogy iskolai végzettségük magasabb, mint a férfiaké. A nők munkaerő-piaci pozíciója a munkába lépés pillanatától kedvezőtlenebb, mint a férfiaké és ez a hátrány végigkíséri a foglalkozási életpályájuk egészét. A nők kereseti viszonyai jóval elmaradnak ugyanazon a területen dolgozó férfiak keresetéhez képest. A nők bizonyos csoportjai esetében bizonyos fokú látens diszkrimináció is kimutatható. Leginkább a kisgyermekes anyák, valamint a gyermekgondozás vagy egyéb ok miatti távollét után ismét elhelyezkedni kívánó nők számára rendkívül nehéz a munkaerő-piacra való visszatérés. Ennek egyik oka a velük szemben tapasztalható hátrányos megkülönböztetés, de ugyancsak ide sorolható az elérhető lehetőségek hiánya a versenyképes tudás megszerzése és megújítása terén.

A nők és a férfiak munkaerő-piaci esélyegyenlőségének alapvető feltételei közé tartoznak a családi és munkahelyi kötelezettségek összehangolását lehetővé tevő családtámogatási ellátások, az elérhető és megfelelő minőségű gyermekgondozási, illetve a gondozásra szoruló családtag ellátását segítő szolgáltatások, valamint a családi kötelezettségeket rugalmasan figyelembe vevő munkaszervezetek és foglalkoztatási formák elterjesztése.

A tartós munkanélküliség aránya a nők esetében magasabb. A gyermekét egyedül nevelő, vagy több gyermeket nevelő család esetében a szegénység kockázata magasabb. A településeken élő nőket gazdasági szempontból a munkahelyek hiánya és a foglalkoztatási nehézségek különösen sújtják. A településeken kevés foglalkoztatást nyújtó gazdasági, ipari, kereskedelmi munkalehetőség van, erre csak a közfoglalkoztatási munkaprogram ad lehetőséget.

## **Az esélyegyenlőségi célcsoportokat érintő helyi szabályozás a járásban**

Magyarország 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2014. évi XCIX. törvény, jelentős mértékben módosította a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló többször módosított 1993.évi III. törvényt (a továbbiakban: Szt.-t).

A változtatással a kormány célja az volt, hogy megújítsa a szociálisan rászorulókat támogató rendszerét. Az állami szabályozási hatáskörben nyújtott és az önkormányzat segítségével kapcsolatos feladatok 2015. március 1. napjától elválasztásra kerültek egymástól.

Az állam által biztosított támogatási formákon túl, a településen élők szociális támogatással való ellátása az önkormányzatok feladata.

### **A szociális igazgatás és az ellátások rendszere**

a) Szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátások

- időskorúak járadéka
- aktív korúak ellátása
- ápolási díj<sup>16</sup>
- települési támogatás<sup>17</sup>

b) Természetben nyújtott szociális ellátások

- köztemetés
- közgyógyellátás<sup>18</sup>
- egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság

c) Szociális alapszolgáltatások<sup>19</sup>

- falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás,
- étkeztetés,
- házi segítségnyújtás,
- a családsegítés,
- jelzőrendszeres házi segítségnyújtás,
- közösségi ellátások,
- támogató szolgáltatás,

<sup>16</sup> A méltányos ápolási díj megszűnt 2015. március 1-től

<sup>17</sup> Településenkénti formái még: lakásfenntartási támogatás, adósságkezelési támogatás

<sup>18</sup> A méltányos közgyógyellátás megszűnt 2015. március 1-től

<sup>19</sup> Részlet az Szt.-ből: "Szociális alapszolgáltatások Szociális szolgáltatások a) a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás, b) \* c) az étkeztetés, d) a házi segítségnyújtás, e) a családsegítés, f) a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, g) a közösségi ellátások, h) a támogató szolgáltatás, i) az utcai szociális munka, j) a nappali ellátás. (2) A személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátást a) az ápolást, gondozást nyújtó intézmény, b) a rehabilitációs intézmény, c) a lakóotthon (a továbbiakban a)-c) pont együtt: tartós bentlakásos intézmény), d) az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény (a továbbiakban a)-d) pont együtt: bentlakásos intézmény), e) \* a támogatott lakhatás, f) az egyéb speciális szociális intézmény nyújtja."

- az utcai szociális munka,
- nappali ellátás.

Az önkormányzatok 2015. március 1-jétől a települési támogatás keretében az önkormányzatok az általuk támogatandónak ítélt, rendeletükben szabályozott élethelyzetekre nyújthatnak támogatást. Az önkormányzatok kötelezettsége abban áll, hogy a települési támogatásról rendeletet alkosson. Annak eldöntése, hogy e támogatások keretében milyen célokra, mely feltételek teljesülése esetén milyen összegű támogatást nyújt, teljes mértékben az önkormányzat mérlegelési jogkörébe tartozik.

Az Szt. által szabott egyetlen kötelezettség az, hogy a képviselő-testület a létfenntartási gonddal küzdő élethelyzetbe került, valamint az időszakosan vagy tartósan létfenntartási gonddal küzdő személyek részére rendkívüli támogatást köteles nyújtani.

A Szt. 2015. március 1. napjától csak a kötelező ellátásokra vonatkozó szabályokat tartalmazza, az önkormányzatok által biztosított ellátások feltételeit a helyi szociális rendeleteknek kell tartalmazniuk.

A Szt. az önkormányzatok által biztosítandó pénzbeli ellátások tekintetében annyit ír elő, hogy az önkormányzat a helyi viszonyokhoz mérten a krízishelyzetben lévő személyek számára, illetve a helyi szociális problémák kezelésére települési támogatást nyújt. A települési támogatás egyes típusait és a jogosultság feltételeit az önkormányzat rendeletében határozza meg.

A Szt. a települési támogatás keretében biztosítandó juttatások körét csak példálózva sorolja fel. Ez alapján települési támogatás keretében nyújtható támogatás különösen:

- a lakhatáshoz kapcsolódó rendszeres kiadások viseléséhez (korábban lakásfenntartási támogatás),
- gyógyszer-kiadások viseléséhez (korábban méltányossági közgyógyellátás),
- a 18. életévét betöltött tartósan beteg hozzátartozójának az ápolását, gondozását végző személy részére (korábban méltányossági ápolási díj),
- lakhatási kiadásokhoz kapcsolódó hátralékot felhalmozó személyek részére (korábban adósságkezelési szolgáltatás) nyújtható támogatás.

A fentieken túl a képviselő testületek a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került, valamint az időszakosan vagy tartósan létfenntartási gonddal küzdő személyek számára rendkívüli települési támogatást köteles nyújtani.

Rendkívüli települési támogatásban elsősorban azokat a személyeket indokolt részesíteni, akik önmaguk, illetve családjuk létfenntartásáról más módon nem tudnak gondoskodni, vagy alkalmanként jelentkező többletkiadások – így különösen betegséghez, halálesethez, elemi kár elhárításához, a válsághelyzetben lévő várandós anya gyermekének megtartásához, iskoláztatáshoz, a gyermek fogadásának előkészítéséhez, a nevelésbe vett gyermek fogadásának előkészítéséhez, a nevelésbe vett gyermek családjával való kapcsolattartáshoz, a gyermek családba való visszakerülésének elősegítéséhez kapcsolódó kiadások – vagy a gyermek hátrányos helyzete miatt anyagi segítségre szorulnak.

## A stratégiai környezet helyzetelemzése

### A helyzetelemzés forrásai

A járási szintű programtervhez kapcsolódó helyzetelemzés során, annak érdekében, hogy realisabb helyzetképet kaphassunk több forrásból jutottunk az információkhoz.

- Statisztikai és demográfiai adatok
- A települések helyi esélyegyenlőségi programok intézkedési tervei
- A kerekasztalon résztvevő személyek által elmondottak
- Interjúk általi megkérdezés.

A Veszprémi járás területe 629,61 km<sup>2</sup>. Népessége 82 353 fő, népsűrűsége pedig 131 fő/km<sup>2</sup> volt 2013 elején. A Veszprémi járáshoz a 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelet szerint 19 település, ezen belül két város (Veszprém és Herend) és további 17 község tartozik hozzá, veszprémi székhellyel. A Veszprémi járás a járások 1983. évi megszüntetéséig is létezett, és székhelye az állandó járási székhelyek kijelölése (1886) óta mindvégig Veszprém volt.

#### 1. táblázat Veszprémi járási statisztika<sup>20</sup>

<b>Járáshoz tartozó települések száma:</b>	19
<b>Terület, km<sup>2</sup>:</b>	630
<b>Népsűrűség, fő/km<sup>2</sup>:</b>	136.4
<b>Lakónépesség 2010 év végén, fő:</b>	85901
<b>14 év alattiak aránya, %:</b>	13.6
<b>15-64 évesek aránya, %:</b>	71.8
<b>65 év felettek aránya, %:</b>	14.6
<b>Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkavállalási korú népességből, %:</b>	5.9
<b>Egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem, ezer Ft:</b>	1924
<b>Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma ezer lakosra:</b>	244.6
<b>Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma ezer lakosra:</b>	1.8

<sup>20</sup> <http://www.jaras.info.hu/lap/veszpremi-jaras>

<b>Óvodával rendelkező települések aránya, %:</b>	63.2
<b>Általános iskolával rendelkező települések aránya, %:</b>	42.1
<b>Középiskolával rendelkező települések aránya, %:</b>	10.5
<b>Regisztrált vállalkozások száma ezer lakosra:</b>	155

A járás a következő településeket foglalja közigazgatási keretbe:

**2. táblázat Összefoglaló Veszprémi Járás településeiről**

<b>Település</b>	<b>Rang (2013. július 15.)</b>	<b>Kistérség (2013. január 1.)</b>	<b>Népesség (2013. január 1.)</b>	<b>Terület (km<sup>2</sup>)</b>
<b><u>Veszprém</u></b>	megyeszékhely	Veszprémi	60 876	126,90
<u>Herend</u>	város	Veszprémi	3 377	19,56
Bánd	község	Veszprémi	665	9,84
Barnag	község	Veszprémi	132	12,01
Eplény	község	Zirci	516	8,28
Hajmáskér	község	Veszprémi	2 865	38,14
Hárskút	község	Veszprémi	689	34,46
Hidegkút	község	Veszprémi	417	13,58
Márkó	község	Veszprémi	1 216	34,41
Mencshely	község	Veszprémi	239	12,61
Nagyvázsony	község	Veszprémi	1 760	76,29



<b>Település</b>	<b>Rang (2013. július 15.)</b>	<b>Kistérség (2013. január 1.)</b>	<b>Népesség (2013. január 1.)</b>	<b>Terület (km<sup>2</sup>)</b>
Nemesvámos	község	Veszprémi	2 627	40,78
Pula	község	Veszprémi	195	14,64
Sóly	község	Veszprémi	474	10,28
Szentgál	község	Veszprémi	2 762	95,02
Szentkirályszabadja	község	Balatonalmádi	1 920	22,38
Tótvázsony	község	Veszprémi	1 297	42,50
Veszprémfajsz	község	Veszprémi	243	11,74
Vöröstó	község	Veszprémi	83	6,19

A járás illetékességi területéhez tartozó települések közül az alábbiak rendelkeznek Helyi Esélyegyenlőségi Programmal:

Eplény

Herend

Hajmáskér

Nemesvámos

Barnag

Vöröstó

Veszprém

Tótvázsony

Nagyvázsony

Hidegkút

Szentgál

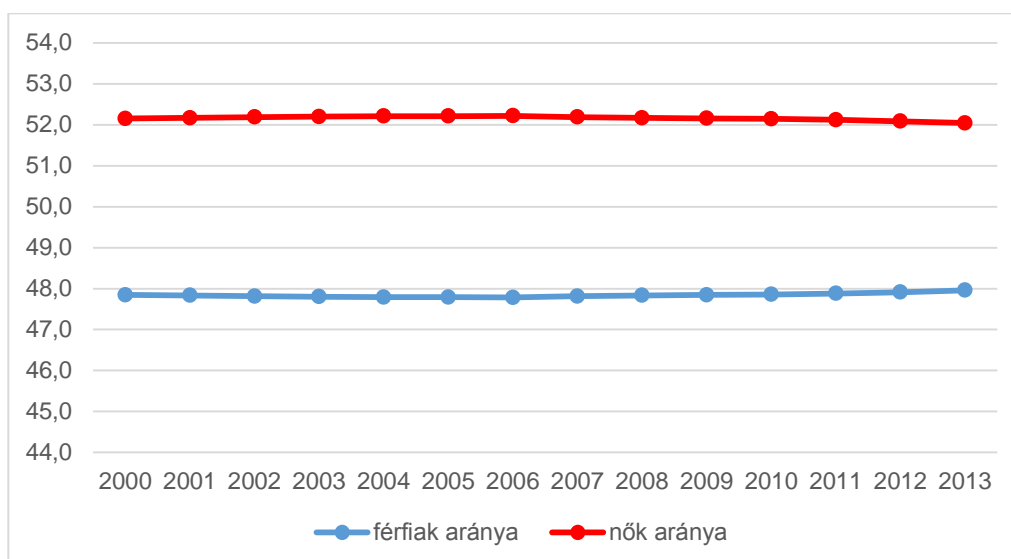
Pula

Mencshely.

### A nemek aránya és alakulása az állandó népességben belül

Magyarországon 2013-ban az állandó népesség 52%-a volt férfi, 48%-a nő (1. ábra). A 2000 és 2013 között eltelt időszakban nem következett be érdemi változás a nemek arányában. Mindössze 0,2%-ponttal volt kisebb a férfiak aránya a vizsgált időszak végén, a kiindulópontához képest.

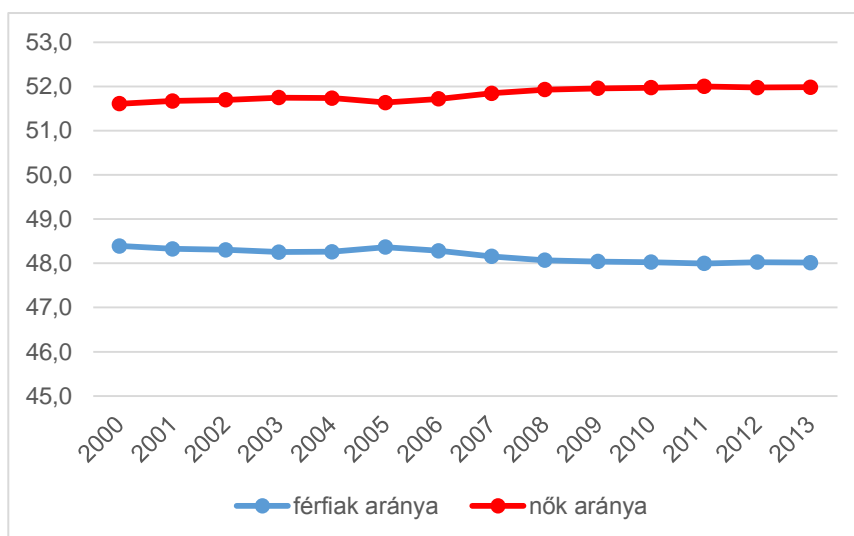
#### 1. ábra: A férfiak és a nők arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva, Magyarországon, % (2000-2013)



Forrás: KSH

A Veszprémi járásban a nők és a férfiak aránya az állandó népességben belül megegyezett 2013-ban az országos adatokkal (2. ábra). Járási szinten az ország egészéhez képest kétszeres volt a nők arányának növekedése 13 év alatt (0,4%-pont).

#### 2. ábra: A férfiak és a nők arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva, a Veszprémi járásban, % (2000-2013)



Forrás: KSH

A Veszprém megyei járások közül a Veszprémiben vehető ki a legjobban a férfiak arányának csökkenése az állandó népességen belül (3. és 4. táblázat). Ezzel párhuzamosan a Devecseri, a Tapolcai és a Balatonalmádi járások az egyedüliek, ahol leginkább nőtt az erősebbik nemhez tartozók aránya. Mindössze 0,3%-0,4%-pontos elmozdulásokról van szó, amelyek elenyészőnek tekintendők.

**3. táblázat: A férfiak arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva, a Veszprém megyei járásokban, % (2005-2013)**

Járás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ajkai	48,5	48,5	48,6	48,5	48,6	48,6	48,5	48,5	48,5
Balatonalmádi	49,3	49,5	49,6	49,6	49,6	49,6	49,5	49,6	49,6
Balatonfüredi	48,4	48,5	48,5	48,5	48,6	48,4	48,4	48,3	48,3
Devecseri	49,6	49,7	49,9	50,0	49,9	49,8	50,0	50,0	50,0
Pápai	48,8	48,8	48,8	48,8	48,7	48,7	48,6	48,7	48,7
Sümegi	49,0	49,1	49,0	49,1	49,1	49,0	49,0	49,0	49,0
Tapolcai	48,4	48,5	48,5	48,5	48,5	48,6	48,6	48,7	48,7
Várpalotai	49,0	48,9	48,9	48,8	48,9	48,8	48,8	48,9	49,0
Veszprémi	48,4	48,3	48,2	48,1	48,0	48,0	48,0	48,0	48,0
Zirci	49,1	49,1	49,2	49,2	49,2	49,2	49,2	49,2	49,2
<b>Veszprém megye</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>

Forrás: KSH

**4. táblázat: A nők arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva, a Veszprém megyei járásokban, % (2005-2013)**

Járás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
-------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Ajkai	51,5	51,5	51,4	51,5	51,4	51,4	51,5	51,5	51,5
Balatonalmádi	50,7	50,5	50,4	50,4	50,4	50,4	50,5	50,4	50,4
Balatonfüredi	51,6	51,5	51,5	51,5	51,4	51,6	51,6	51,7	51,7
Devecseri	50,4	50,3	50,1	50,0	50,1	50,2	50,0	50,0	50,0
Pápai	51,2	51,2	51,2	51,2	51,3	51,3	51,4	51,3	51,3
Sümegei	51,0	50,9	51,0	50,9	50,9	51,0	51,0	51,0	51,0
Tapolcai	51,6	51,5	51,5	51,5	51,5	51,4	51,4	51,3	51,3
Várpalotai	51,0	51,1	51,1	51,2	51,1	51,2	51,2	51,1	51,0
Veszprémi	51,6	51,7	51,8	51,9	52,0	52,0	52,0	52,0	52,0
Zirci	50,9	50,9	50,8	50,8	50,8	50,8	50,8	50,8	50,8
<b>Veszprém megye</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>

Forrás: KSH

Veszprém megye és a Közép-dunántúli régió szintjén nem történt változás a nemek arányát tekintve. A megyében 2005 és 2013 között 48,7%-os volt a férfiak, 51,3%-os a nők aránya. A régió arányai sorrendben a következők: 48,6%, 51,4%. Mindez azt is mutatja, hogy a Veszprémi járásban a megyei és a régiós szinthez képest magasabb a férfiak és alacsonyabb a nők aránya.

### A nemek aránya a korstruktúra viszonylatában

A nemek arányának változását nem csak összességében célszerű megvizsgálni a Veszprémi járásban, hanem korcsoportonkénti dimenzióban is. Mind a férfiak, mind a nők esetében megfigyelhető az előregedés folyamata 2005 és 2013 között, hiszen a 0-14 éves, a 15-17 éves és a 18-59 éves korcsoportba tartozók aránya egyre kisebb lett, miközben a 60 év felettieké nőtt (5. és 6. táblázat). Az idősebb lakosság súlyának növekedése tehát releváns probléma, azonban a Veszprémi járás még így is a kedvezőbb helyzetű járások közé tartozik.

#### 5. táblázat: Korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a férfiak körében, a Veszprém megyei járásban, % (2005-2013)

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	7,6	7,5	7,4	7,3	7,3	7,2	7,1	7,1	7,0
15-17 éves	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5
18-59 éves	31,3	31,2	31,1	31	31	30,9	30,7	30,5	30,3
60-64 éves	2,4	2,4	2,5	2,6	2,5	2,6	2,8	2,9	2,9
65 év felettiek	5,0	5,1	5,2	5,3	5,5	5,6	5,7	5,9	6,1
<b>Férfiak aránya a</b>	<b>51,6</b>	<b>51,7</b>	<b>51,8</b>	<b>51,9</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>

<b>Veszprémi járásban</b>									
---------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Forrás: KSH

**6 táblázat: Korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a nők körében, a Veszprém megyei járásban, % (2005-2013)**

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	7,3	7,2	7,1	7,1	7,0	6,8	6,8	6,8	6,8
15-17 éves	1,8	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,3
18-59 éves	63,1	62,9	62,7	62,5	62,3	62	61,6	61,1	60,6
60-64 éves	3,0	3,0	3,0	3,1	3,2	3,3	3,5	3,6	3,7
65 év feletti	7,9	8,0	8,3	8,5	8,9	9,1	9,3	9,5	9,8
<b>Nők aránya a Veszprémi járásban</b>	<b>51,6</b>	<b>51,7</b>	<b>51,8</b>	<b>51,9</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>	<b>52,0</b>

Forrás: KSH

A 2005. évi és a 2013. évi adatokat összehasonlítva megállapítható, hogy a Veszprémi járásban a legfiatalabb és a 60-64 éves korcsoportok aránya ugyanolyan mértékben csökkent a férfiaknál és a nőknél is. A 65 év feletti arányának növekedése azonban a gyengébbik nemnél bizonyult jellemzőbbnek. A 18-59 éves nők aránya 2,5%-ponttal csökkent, a 65 év felettié 1,9%-ponttal emelkedett. A férfiaknál a változások mértéke sorrendben a következő: 1%-pont, 1,1%-pont.

A változások eredményeképpen 2013-ban a 18-59 éves férfiak aránya az állandó népességen belül 30,3%-ot tett ki, a nőknél 60,6%-ot. A 65 év feletti férfiak aránya 6,9%-os volt, míg a nők ugyanezen korcsoportjára 9,8%-os. A két legfiatalabb korcsoportban nincs érdemi különbség a férfiak és a nők arányai között.

A férfiak egyes korcsoportjaihoz tartozó arányok nem térnek el jelentősen egymástól a Veszprémi járás és a megye egészének szintjén (7. táblázat). A nőknél azonban jól látszik, hogy a 18-59 évesek aránya magasabb volt a járásban a vizsgált időszak elején, a 65 felettié ugyanakkor alacsonyabb (8. táblázat). Ez a különbség 2013-ra lényegében „elolvadt”, ugyanis a 65 évnél idősebbek csoportja gyorsabban nőtt a megyei szinthez képest. Ebben az évben már sem a férfi, sem a női korcsoportok arányai nem különböztek érdemben járási és megyei szinten.

**7. táblázat: Korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a férfiak körében, Veszprém megyében, % (2005-2013)**

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	8,0	7,8	7,7	7,5	7,4	7,3	7,3	7,3	7,3
15-17 éves	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,5
18-59 éves	31,0	31,0	31,0	30,9	30,9	30,8	30,7	30,6	30,4
60-64 éves	2,5	2,5	2,6	2,7	2,7	2,9	3,0	3,1	3,2

65 év feletti	5,7	5,8	5,9	6,0	6,2	6,2	6,4	6,5	6,7
<b>Férfiak aránya Veszprém megyében</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>	<b>48,7</b>

Forrás: KSH

**8. táblázat: Meghatározott korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a nők körében, Veszprém megyében, % (2005-2013)**

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	7,2	7,1	6,9	6,9	6,8	6,7	6,6	6,6	6,5
15-17 éves	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,4
18-59 éves	61,0	61,1	61,0	60,8	60,7	60,5	60,2	59,9	59,5
60-64 éves	3,0	2,9	2,9	3,0	3,1	3,3	3,5	3,6	3,7
65 év feletti	9,2	9,4	9,6	9,7	9,9	10,1	10,1	10,3	10,5
<b>Nők aránya Veszprém megyében</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>	<b>51,3</b>

Forrás: KSH

A Veszprémi járásban a régió és az ország egészéhez képest is magasabb volt a 18-59 éves korcsoportba tartozók aránya 2005-ben, a 65 felettiében pedig alacsonyabb. A különbség a vizsgált időszakban csökkent, a járásban tehát gyorsabb volt a legidősebb korosztályba tartozók körének bővülése. Jelen megállapítás a férfiakra és a nőkre egyaránt igaznak tekinthető. Ennek ellenére a 18-59 évesek aránya nem csökkent az országos érték alá, 65 éven felülieknél pedig nem emelkedett a fölé. Az országos adatokat a 9. táblázat és a 10. táblázat szemlélteti.

**9. táblázat: Korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a férfiak körében, Magyarországon, % (2005-2013)**

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	7,9	7,8	7,6	7,6	7,5	7,4	7,4	7,3	7,3
15-17 éves	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6
18-59 éves	29,9	30,0	30,0	30,0	30,0	29,9	29,8	29,8	29,6
60-64 éves	2,5	2,5	2,6	2,6	2,7	2,8	2,9	3,0	3,1
65 év feletti	5,6	5,7	5,7	5,8	5,9	6,0	6,1	6,2	6,4
<b>Férfiak aránya országos szinten</b>	<b>47,8</b>	<b>47,8</b>	<b>47,8</b>	<b>47,8</b>	<b>47,8</b>	<b>47,9</b>	<b>47,9</b>	<b>47,9</b>	<b>48,0</b>

Forrás: KSH

**10. táblázat: Korcsoportok arányának alakulása az állandó népességhez viszonyítva a nők körében, Magyarországon, % (2005-2013)**

Korcsoport	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-14 éves	7,5	7,4	7,2	7,2	7,1	7,0	7,0	6,9	6,9
15-17 éves	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,5
18-59 éves	60,1	60,1	60,1	60,0	59,9	59,7	59,5	59,3	58,9
60-64 éves	3,1	3,1	3,1	3,2	3,3	3,4	3,6	3,6	3,7
65 év feletti	9,7	9,8	9,9	10,0	10,2	10,2	10,3	10,5	10,6
<b>Nők aránya országos szinten</b>	<b>52,2</b>	<b>52,2</b>	<b>52,2</b>	<b>52,2</b>	<b>52,2</b>	<b>52,1</b>	<b>52,1</b>	<b>52,1</b>	<b>52,0</b>

Forrás: KSH

**A járási szintű együttműködések bemutatása**

A Veszprémi járás településeinek a HEP-jét vizsgálva a kiemelt célcsoportokat szem előtt tartva az alábbi főbb megállapítások tehetők:

- Az információk hiánya: Jelzőrendszer működtetése, tájékoztatók arra vonatkozóan, hogy hova lehet fordulni segítségért. Családsegítő, rendőrség, ingyenes hívható segélykérő telefonszámok nyilvános helyeken történő közzététele.
- Szociális, gyermekjóléti szolgáltatások, ellátások során célzott támogatások körének kialakítása
- A járásban kevés rendezvény, illetve kevés közösségi tér található: Zöldterületek, közparkok további tervszerű fejlesztése szükséges. A kül- és beltéri testedzés lehetőségeinek bővítése érdekében.
- Az oktatási intézmények nyitva tartásának módosítása a munkaerőpiac igényeinek megfelelően.
- Hiányosak a szociális, családi szolgáltatások is. Kisgyermekes anyukák számára még nehezebb a munka világába való visszatérés, hiszen a térségben a bölcsődei szolgáltatás nem kielégítő.
- Házi vagy családi gyermekfelügyelet megoldásának elősegítése
- A családsegítő dolgozóival és önkéntesekkel együttműködve olyan csoport létrehozása, amelyben a résztvevők egymást támogatva a mindennapi élethez és a problémák leküzdéséhez tanácsokat kapnak és adnak egymásnak.
- Egyre több azon fiatalok száma, akik kimaradnak az általános iskolából, vagy a középfokú oktatásból, melynek következménye, hogy szakképzetlenség nélkül a munkaerő-piaci beilleszkedésük, foglalkoztathatóságuk lehetetlenné válik.
- Adatgyűjtés a problémákkal küzdőkről, lehetőségek felkutatása, elszegényedés megállítása, megszüntetése. Tájékoztatás az igénybe vehető szolgáltatásokról.
- Bővíteni kell a gyermekvállalás miatt a munkaerő piactól távol maradó családtagokat célzó speciális képzési programok körét.
- A munkahelyi és a családi kötelezettségek összeegyeztetését segítő foglalkoztatási formák támogatása.

- A tömegközlekedés, autóbusz járatok számának növelése.
- Szállítói kapacitás növelése óvodába iskolába jutás elősegítése érdekében.
- Érdekvédelem a munkavállalók részére, közvetítő cégekkel és munkaadókkal szemben.
- Közétkeztetés fejlesztése.

### **Térségi kihívások és feladatterületek**

- foglalkoztatási problémák;
- bizonyos településméreték esetében (járás, kistérség) komplex szolgáltatások megszervezésének szükségessége akár az államigazgatás rendszerének közvetlen fenntartói szerepvállalásával, akár a civil szféra bevonásával;
- a lakosságmegtartás kihívásai;
- a humán szolgáltatások újraszervezésének új körülményei;
- a társadalmi konfliktusok megelőzésének, kezelésének fokozódó szükségessége;
- az uniós fejlesztési források pályázásához és szakszerű, hosszú távon is hatékony felhasználásához szükséges új feladatkörök;
- a helyi stratégiai programok kidolgozásának egyre növekvő jelentősége (jogszabályi kötelezettség, fejlesztési forrásokhoz való hozzáférés).

A Veszprémi járás településeinek a HEP-jét vizsgálva a kiemelt célcsoportokat szem előtt tartva az alábbi főbb megállapítások tehetők:

- Egyre több azon fiatalok száma, akik kimaradnak az általános iskolából, vagy a középfokú oktatásból, melynek következménye, hogy szakképzetlenség nélkül a munkaerő-piaci beilleszkedésük, foglalkoztathatóságuk lehetetlenné válik.
- Nincs elegendő számú program, melynek keretében a lakosság megismerheti a fogyatékkal élő személyek hétköznapi problémáit. További érzékenyítési programokra van szükség a szakmai szervezetek bevonásával.
- Az emberek nem fordítanak elég odafigyelést az egészségi állapotukra, továbbá sokaknak pedig nincs is lehetőségük rá. A lakosság egészségi állapota rossz (különösen magas a szív-és érrendszeri betegségben szenvedők aránya).
- A járásban kevés rendezvény, illetve kevés közösségi tér található, és hiányosak a szociális, családi szolgáltatások is. Kisgyermekes anyukák számára még nehezebb a munka világába való visszatérés, hiszen a térségben a bölcsődei szolgáltatás nem kielégítő.

### **A kerakasztal ülések tapasztalatai<sup>21</sup>**

A Veszprémi Járási Felzárkóztatási Kerekasztal feladatai:

- a járás önkormányzatainak esélyegyenlőségi programjainak áttekintése,
- járási szintű helyzetkép alapján fejlesztési és együttműködési javaslatok

<sup>21</sup> Ez a fejezet Drahos Zsolt, szociálpolitikus szakértő (Rávezető Projekt Kft.) által írottak alapján készült.



megfogalmazása,

- a járásban tervezett intézkedések és fejlesztések összehangolása.

A Kerekasztalok elsődleges feladatának azon szemléletváltozás elérését tartjuk, melynek eredményeként az egyes települések döntéshozói és az általuk irányított apparátus érzékenyen és befogadóan viszonyul az esélyegyenlőség témájához. Ennek bekövetkeztével az esélyegyenlőséggel kapcsolatos teendők a jelenlegi probléma fókuszából átkerülnek a megoldások és a kitörési stratégiák körébe. E cél elérésének közvetlen eszköze a szakértői munkacsoport folyamatos támogató munkája. Emellett a hasonló élethelyzetű települések hasonló vagy azonos státuszú vezetői találkoztak, dolgoztak együtt, így a gyakran felmerülő problémákra csoportos és egységes megoldási javaslatok és modellek születtek.

### **Első kerekasztal ülés**

Az első járási kerekasztal ülésen - szakmai megvalósítók bevonásával<sup>22</sup> - a résztvevő polgármestereknek<sup>23</sup>, alpolgármestereknek, szociális és esélyegyenlőségi szakembereknek, valamint a Türr István Képző és Kutató Intézet munkatársának, bemutatásra kerültek a projekt program szintű céljai, melyek az alábbiak:

- Járási szintű együttműködések fejlesztése az esélyegyenlőség terén
- Partnerekkel való közös gondolkodás ösztönzése
- A járáson belüli feladatellátás hatékonyabbá tétele
- Kistépülések szakmai támogatásának erősítése
- Felkészülés a Széchenyi 2020 pályázatokra

A bemutatkozó körben kitértek a résztvevők a témához kapcsolódó saját szakmai kötődésükre, és a településükre jellemző esélyegyenlőségi problémákra/feladatokra.

### **A második kerekasztal ülés**

A második kerekasztal ülés a döntési szint alatti, szakmai szint bevonásával zajlott. Erre az ülésre megkértük a települések polgármestereit, hogy delegáljanak a hivatalukból – a témában kompetens – esélyegyenlőségi munkatársat – aki az alábbi tematika mentén bemutatja a településüket:

- A települések (demográfiai) bemutatása
- A két célcsoport helyi problémái
- A felzárkózásukat szolgáló ellátások
- A településen működő jó gyakorlatok
- Meglévő és szükséges együttműködések

A települési előadások során összesen tíz település került bemutatásra.

### **Harmadik kerekasztal ülés**

Bemutatkozott a **Veszprémi Nők Kerekasztala Egyesület (Venőke)**.

A nők esélyegyenlőségének javítása érdekében - figyelembe véve az aktualizált, helyi szinten fontosnak tartott problémákat - az alábbi témákban, tevékenységekben tudunk a helyi önkormányzatoknak, intézményeknek segítséget nyújtani:

---

<sup>22</sup> Segítő szakértő

<sup>23</sup> Eplény, Herend, Hajmáskér, Nemesvámos, Barnag, Veszprém, Tótvázsony, Szentgál.

- Érzékenyítés a kapcsolaton belüli erőszak felismerésére, országos női érdekvédő szervezetekkel való kapcsolatfelvétel elősegítése. (Eplény)
- Érzékenyítés a női szerepek tartalmával összefüggésben, életvezetési tanácsok, főleg az elmaradottabb településeken a fiatal nők számára. (Hajmáskér)
- Szegénység leküzdéséhez segítségnyújtás, jótékonyág, "cseriti" mozgalom megismertetése, bevezetése. (Hajmáskér)
- Különböző programok szervezésével segítségnyújtás a generációk közötti kapcsolat felvételben, hogy a tudás átadás létrejöhessen. (Nemesvámos)

**Esély és Lehetőség Mindenkinek Egyesület** képviselőjében az előadó a roma nők legnagyobb problémái között kiemelte a motiváció hiányát a munkaerőpiacra való visszakerülésre, valamint azt, hogy a nőknek nincs szava a családban a férfi mellett, ebből kifolyólag önbizalmuk sincs. Elmondta, hogy a nagyvázsonyi Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület megnyitja a településén a roma emberekért, sokat dolgoznak együtt önkéntes területen. Ő is volt korábban önkéntes, és nagyon fontosnak tartja a romák körében is az önkéntesség elterjesztését, erre több programot is működtetnek, és komoly eredményeket értek el a településen.

Több olyan programot is felsorolt, amit a településen valósítanak meg:

- Esély órák
- Punya készítés
- Roma népismeret
- Táncház
- Kézműves foglalkozások
- Ismerkedések a cigányzenével
- Szülői klub
- Komoly együttműködést alakítottak ki a veszprémi rendőrséggel (közös programok révén) ennek hatására több roma fiatal is a rendőri pályát választja, amire korábban nem volt példa.
- Nagyon sikeres programként említette a Hátszél Tanodát Nagyvázsonyban, aminek működése óta sok hátrányos helyzetű roma fiatal szakmát szerzett, az iskolai lemorzsolódás pedig jelentősen csökkent a körükben. A Tanoda Program módszerében fontos szerepet játszik a szülők bevonása ezért sok program van számukra is a tanodában.
- Motivációs tréninget tartanak annak érdekében, hogy elősegítsék a roma asszonyok tanulását.
- Jó gyakorlatként említette a szociális roma segítők programjukat.

A Balatonalmádi **Nóra Pont** 2014-ben indult.

Szolgáltatásaik:

- Ingyenes tanácsadás (hatékony önéletrajz/motivációs levél írás segítése, karrier tanácsadás, szakértői előadások, próba állásinterjú) - rugalmas időpont, helyszínválasztás, de fontos megjegyezni, hogy a szervezet nem munkaerő közvetítő.
- Pszichowellness (önbizalom-növelés, stresszoldás/kezelés szakértők bevonásával)
- Munkáltatók érzékenyítése
- Párterápia

Céljuk, az egyének, párkapcsolatok/házasságok, családok megerősítése.

2015-ben az főbb rendezvényeket szervezték meg:

- Babakocsi felvonulás
- Szülők Iskolája előadás sorozat három alkalommal, Balatonalmádiban.
- A kevesebb több - Önéletrajzírás elméletben és gyakorlatban "Női esélyegyenlőség megteremtése a munkaerőpiacon, hogyan mutassam meg, hogy anyaként is értékes vagyok?" témakörben
- Hogyan mondjam el Neked? - Interjútechnika alapjainak ismertetése
- Mit? Merre? Hogyan? Ismeretátadás az álláskeresés lehetőségeiről
- Balaton Nóra-Pont népszerűsítő előadás tartása a veszprémi Édes Terhem Babahordozó Klub klubdelutánján
- Női Esélyegyenlőségi Konferencia – ennek helyszíne a veszprémi, Hangvilla "A sikeres nő mint jó ANYA, szeretett FELESÉG, és megbízható MUNKAERŐ".

A tanácsadásaik állandó helyszíne:

- Balatonalmádiban csütörtökönként: Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár
- Veszprémben hétfőnként: Zöld Ház, 107-es iroda (Esélyek Háza)

Ezen felül a Nóra Pont specifikus szakértői (pszichológus, coach, stb.) más településekre is elmennek.

Jelenleg az alábbi feladatokat végzik:

- Potenciális együttműködő partnerek felkutatása
- Balaton Nóra-Pont népszerűsítése: Balatonalmádi város helyi lapjában (Új Almádi Újság)
- Rendezvényeiken szórólapozás
- továbbá képzéseket tartanak, egy a Norvég Alapos által finanszírozott pályázat keretében.

**A Civil Ház, vagyis Veszprém Megyei Civil Hálózatért Közhasznú Egyesület** tizenöt éve működik, programjának legfontosabb elemei a civileknek történő támogatásszerzés, és a civilek szakmai támogatása (csak Veszprém megyében 3300 civil szervezet van). Civil információs központként is funkcionál.

2004-óta települési és kistérségi hálózatok generálásával is foglalkoznak. A Veszprémi Fogytékosügyi Kerekasztalt is ők keltették életre Veszprémben.

Céljaik/Szolgáltatásaik:

1. Veszprém megyei civil hálózat kialakítása és segítése
2. A Veszprém megyei civil (nonprofit) szervezetek tevékenységének és együttműködésének elősegítése:
  - képzések, konferenciák és egyéb rendezvények szervezésével
  - a nonprofit szektort érintő információk közvetítésével
  - pályázati tanácsadással
  - Veszprém megyei civil informatikai hálózat kialakításával
3. Önkéntes segítő tevékenység népszerűsítése
4. A határon túli nonprofit szervezetekkel való kapcsolatok ápolása a kölcsönösség alapján
5. Nonprofit hírlap szerkesztése és kiadása
6. Az Európai Unióval, illetve a csatlakozással kapcsolatos információk továbbítása
7. Gyermek- és ifjúságvédelem, gyermek- és ifjúsági érdekképviselés,
8. Fogytékosság, esélyegyenlőség, esélyteremtés - hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése

A civil házban lehetőség van:

- Internet használatra
- könyvtár használatra

Programjaik:

- „Ébresztő-óra”, ahol önkéntes előadók interaktív órát tartanak szerte az országban az UNICEF képviselőjében.
- Esély órák
- Női kávéházi beszélgetések
- Képzések.

A civil szervezetek önkéntesek fogadásával kapcsolatban támogat minden civil szervezetet abban, hogy önkéntest fogadjon (Fht<sup>24</sup>-st is), ha teheti, de gondolják át és járják körbe, hogy valóban szükségük van e rá. Ha nincs megfelelően átgondolva az önkéntesek fogadása, akkor több kárt okozhat, mint hasznot. Az önkéntesek fogadása EMMI regisztrációhoz kötött, de bármelyik szervezet tud regisztrálni. Az Fht-seket legalább 30 napra kell fogadni, de ebben benne megszakítások is. Ha egyszer szervezet Fht-st fogad számítani kell munkaügyi ellenőrzésre. Leginkább konkrét akciókra érdemes önkénteseket fogadni. A civil ház szívesen segít tanácsadással, felkészítéssel a fogadó civil szervezeteknek.

A **Lélek Éled Kör** három éve szerveződik Veszprémben és a környező településeken, kismamák és édesanyák hívták életre, akik szeretnék megteremteni a lehetőséget, hogy a várandósság – szülés – szoptatás – gyereknevelés terén szerzett élményeket, tapasztalatokat a nők egymással megoszthassák, ezzel támogathassák egymást - ahogy régen is a nők egymásnak adták át a megszerzett tudást. A Kör alapvető célja a várandós anyák szellemi, érzelmi és fizikai jóllétének támogatása, a nőiség, anyaság, szülés és a születés minél teljesebb, tudatos, félelem nélküli megélésnek elősegítése. A várandós- és kisgyermekes szülők informálása mellett célunk a szülés körüli dolgozókkal való együttműködés kialakítása és a többoldalú kommunikáció elindítása. Ezzel szeretnénk megteremteni az alapot a párbeszédhez, hogy a kismamák igényei és a kórházi rend még inkább összeegyeztethetővé válhasson.

Céljaik, feladataik:

- Tájékoztatás, informálás a várandósság, szülés, szoptatás témakörökben.
- A WHO, UNICEF és egyéb nemzetközi szervezetek ajánlásainak, irányelveinek közvetítése.
- Érdekképviselő a célokkal érintett területen.
- Önszolgálati kör működtetése, előadások szervezése.
- Várandós és (kis) gyermekes anyák képzése.
- Rendezvények, tréningek megvalósítása.
- Szülésfelkészítő tanfolyamok szervezése.
- Intimtorna.
- Stressz kezelés, konfliktuskezelés, asszertív kommunikáció.
- Kisgyermekes egészségvédelme, korai-fejlesztése.
- Fiatalok mentálhigiénés védelme, felkészítése a családi életre, nemi szerepre.
- Akkreditált továbbképzések szervezése.
- Kutatások támogatása és kivitelezése.
- Kiadványok szerkesztése, kiadása, terjesztése.

Programjaik:

<sup>24</sup> foglalkozást helyettesítő támogatás

- „Női körös program-sorozat” melynek kapcsán élményalapú ismeretek átadása valósul meg pl.: kenyérsütés, stressz kezelés, időgazdálkodás, testtudatosság – tánc.
- „Női egészség”: előadás a hormonokról, intim-torna-tréning
- Női önismereti tréningek, különböző szakemberek, pl.: coach-pszichológus-grafológus bevonásával:
  - Gyes után vissza a munkába
  - Női szerepek, család-munka összeegyeztetése
  - Önbizalom erősítése
  - Hatékony időgazdálkodás
  - Konfliktuskezelés - asszertív kommunikáció
  - Életvitel-életmód: szokásaink alakítása, célok kitűzése.
- Előadások, beszélgetések: az önismeret, az egészséges életmód és a gyermeknevelés témakörében.
  - Közösségi programok:
    - Női kör, mint közösségi minta: generációk találkozása (beszélgetés és közös élmények által)
    - Családi programok: kreatív foglalkozások – alkotások és mozgás, tánc programok.

A **Szülők Háza** családos központ Budapesten, Gazdagrét városrészben található. Fontos céljuk a többségi társadalom érzékenyítése a kisebbséggel szemben és a családok integrálása. A szülők háza egy integrált modell, integrált csoportforma, ahol a kerületi Humán Szolgáltató is delegál, küld hátrányos helyzetű családokat a házba. A Szülők Háza olyan, 0-12 éves korú gyermekek gondozását és nevelését magára vállaló alternatív gyermekellátási forma, egyfajta közösségi tér, családi központ, amelynek látóterébe a gyermekeken kívül a gyermekek családja, továbbá a gyermeket váró szülők is egyértelműen beletartoznak. A Szülők Háza azon túl, hogy alternatív napközbeni ellátást nyújt, szerteágazó tevékenységekkel és szolgáltatásokkal kíséri a gyermekeket és családjaikat a személyiségfejlődés e kezdeti, meghatározó jelentőségű szakaszában.

A Szülők Háza Program hangsúlyos eleme a rászoruló családok támogatása és integrációja. Olyan szociokulturális hálózat létrehozásán fáradozunk, amelynek segítségével a többségi társadalom érzékenyítésén keresztül a hátrányos helyzetben élő társadalmi rétegek képessé válnak kitörni a rászorultság csapdájából. Az intézmény szakmai célja, hogy megvalósuljon a teljes integráció a családdá alakulás korai szakaszában lévők körében, és a szolgáltatásokkal ne kiszakítsák a gyereket, hanem biztosítsuk a rugalmas átmenetet a családból a közösségbe. Az integráció mindkét oldalról fontos: a rászorulóknak hozzájuthatnak a minőségi szolgáltatásokhoz, ahol lehetőségük van találkozni más, jobb szociokulturális háttérrel rendelkező családokkal. Ez is elősegítheti a nehezebb helyzetből való kitörés lehetőségét, valamint fejleszti a toleranciát és az empátiás készséget.

A megvalósítás eszközei:

- kulturális programok gyerekeknek, családoknak
- klubdelutánok, tanfolyamok, képzések szülőknek, családoknak
- előadások
- rekreációs programok

Az üzleti modell egy speciális együttműködés a vállalkozás (a bevétel 70-80 százaléka), az önkormányzat, az állam (támogatás és pályázatok) és az üzleti szféra (CSR alapú együttműködések) bevonásával.

A problématerkép<sup>25</sup> elkészítése során az esélyegyenlőségi programokban feltárt és a járási szintű fórumokon kiemelt problémák összegyűjtése történt meg. A járási szintű fórumokon az érintett szervezeteknek, önkormányzatoknak lehetősége nyílt a nehézségek bővebb bemutatására és az általuk kezdeményezett jó gyakorlatok rövid ismertetésére.

A hátrányos helyzetű célcsoportokat érintő szükségletek alakulása jelentősen függ a település nagyságától és közlekedési viszonyaitól, amely alapjaiban befolyásolja a munkaerő-piaci aktivitást és az esélyteremtő szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A falugondnoki alapszolgáltatás, az étkezés és házi segítségnyújtás nagy segítséget jelent a legkisebb falvak lakói számára, de még így is ellátatlanok maradnak, ill. kiszorulnak bizonyos nappali és közösségi ellátásformákból egyes érintettek (fogyatékosok, idősek, tartós betegek, nők, gyerekek).

### Ötödik kerekasztal

Ezen a kerekasztalon a várható uniós pályázati források rendszerének ismertetésére került sor.

## Összefoglaló a workshopokról

### Az első szakmai műhely

A kiscsoportos műhely munka során a résztvevők településenként megkapták a saját és a többi településre vonatkozó Helyi Esélyegyenlőségi Programtervek (HEP) kivonatát az alábbi változók mentén.

#### 11. táblázat A fogyatékkal élők esélyegyenlősége

A nők esélyegyenlősége						
Település	Fejlesztési lehetőségek, intézkedések				Leendő járási partnerek	Szükséges erőforrások
	Beazonosított problémák a HEP-ek alapján	Aktuális, már nem aktuális, mi aktuális?	Fejlesztési lehetőségek, intézkedések a HEP-ek alapján	Aktuális, már nem aktuális, mi aktuális?	A fejlesztésekhöz, intézkedésekhez köthető együttműködők, partnerek	Az intézkedés megvalósításához szükséges erőforrások (pályázati forrásból, önerőből?)
Veszprém	Előre kitöltve.	A műhely keretében került kitöltésre.	Előre kitöltve.	A műhely keretében került kitöltésre.	A műhely keretében került kitöltésre.	A műhely keretében került kitöltésre.

<sup>25</sup> A problématerkép az 1. számú mellékletben szerepel.

A feladat az volt, hogy a táblázatban szereplő problémákat/fejlesztési lehetőségeket (amelyek a saját településük HEP-jéből vettünk ki) át kellett nézniük, meg kellett vizsgálniuk az aktualitásukat és ki kellett egészíteniük a tervezett fejlesztési intézkedésük megvalósításában résztvevő lehetséges együttműködő partnereikkel, valamint az intézkedés megvalósításához szükséges erőforrások fajtájával.

A műhely munka sikeresen lezajlott és a települési táblázatokban – szakmai diskurzus eredményeként - megjelentek a legfőbb esélyegyenlőségi problémák, a lehetséges együttműködési partnerek és a szükséges erőforrások.

A közös munka eredményeként létrejött a résztvevő települések vezetői, képviselői által ismert esélyegyenlőségi beavatkozásokat kívánó célterületek feltárása, valamint a települési együttműködési lehetőségek megalapozása két célcsoportra vonatkozóan (fogyatékkal élők és megváltozott munkaképességűek, nők).

## 12. táblázat A települési metszet

Települések	Célcsoporttal összefüggő közös, megoldatlan problémák
	Fogyatékkal élők esélyegyenlősége
Herend- Szentgál	<ul style="list-style-type: none"> <li>• közösségi közlekedés akadálymentesítése</li> <li>• támogató szolgálat hiányos működése</li> <li>• pályázati lehetőségek hiánya</li> <li>• civil szervezetek hiánya</li> <li>• egyházi szervezetek nem lépnek ki- a civil életbe nem kapcsolódnak (megmaradnak a saját közösségeiken belül)</li> <li>• információáramlás</li> <li>• a pályázatok teljes körű akadálymentesítésre szólnak a kistelepüléseken</li> </ul>
Tótvázsony- Barnag- Nemesvámos	<ul style="list-style-type: none"> <li>• nem derül ki, hogy van a településen fogyatékkal élő (érzékeny adat és nem az önkormányzat az ellátó, hanem a szociális vagy egészségügyi szféra)</li> <li>• akadálymentesítés (közös terek, intézmények megközelítése)</li> </ul>
Eplény- Hajmáskér	<ul style="list-style-type: none"> <li>• akadálymentesítés</li> <li>• falugondnoki szolgálat (gépjármű hiánya)</li> </ul>

Az első kerekasztal elérte kitűzött céljait, hiszen a járás programba bevont települések döntéshozói leültek egy asztalhoz, ahol tematikusan elkezdődött a szakmai diskurzus a két esélyegyenlőségi témakör vonatkozásában. Áttekintették és megismerhették egymás Helyi Esélyegyenlőségi Programtervét (HEP), a településen jelenlévő esélyegyenlőségi problémákat, a tervezett intézkedéseket, valamint mélyíthették az együttműködéseiket a szomszédos települések között. A HEP-ekben tervezett intézkedések – elmúlt két évben történő – megvalósulását is áttekintették, és beszámoltak jó gyakorlataikról.

### Második szakmai műhely

A workshop célja az volt, hogy feltérképezzük a járási problémákat, amelyeket rendezett formában probléma fává alakítunk, amire a megoldásokat tartalmazó célfát építünk.

A rendezvény keretében összegyűjtésre is került a települések problémái, valamint ezekből - szakmai mentorálás segítségével - rögzítettük a két célcsoporttal kapcsolatban felmerült általános járási problémák:

**A fogyatékkal élők esetében felmerült általános járási problémák a kerekasztal ülésen elhangozottak alapján az alábbiak:**

- Pénzhiány, nem megfelelő pályázati feltételek, fizikai környezet, teljes körű akadálymentesítés
- Motiváció hiány,
- Mentális segítség hiánya,
- Ellátórendszerbeli problémák: a szolgáltatás és az eszköz alkalmasságának hiánya,
- Társadalmi érzékenyítés hiánya (nincs elfogadás),
- Nincs munkahely a megváltozott munkaképességűeknek, ennek érdekében a munkáltatók érzékenyítése szükséges lenne.

A célfa rögzítésére – a nagyon hasznos -, ugyanakkor elhúzódó szakmai diskurzus miatt már nem volt idő, de a kerekasztal így is elérte célját, hiszen a járásban dolgozó - sok esetben egymást nem ismerő esélyegyenlőségi és szociális szakembereknek végre lehetőségük volt a problémák és megoldások közös átgondolkozásra, a lehetséges együttműködések átbeszélésére, valamint a jó gyakorlatok megosztására.

A workshop a HEP-ben felmért problémákra a következő módon adott információkat:

A gyesen lévő kismamák esetében nehézséget jelent az inaktív időszak után újra integrálódni a munka világába, amit az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának hiánya is megnehezít. A magány érzetének kialakulásával nem csak az anya mentális állapota lehet rosszabb, családi konfliktusokhoz is vezethet.

Női önismereti tréning(ek) az alábbi témákban:

- vissza a munkába -pályaorientáció
- család-munka egyensúlya
- *önbizalom-növelés*
- asszertív kommunikáció
- hatékony időgazdálkodás

Közösségi programok:

- Női körös programok: élményalapú, közösségi ismeretátadással
- Baba-mama klub előadások és beszélgetések
- Előadások a női egészséggel kapcsolatos témákról
- Kreatív foglalkozások: szabad alkotás – szabad mozgás/ tánc.

Önfejlesztő továbbképzési lehetőségek biztosítása – nők magabiztosságának növelése érdekében

- Női önismereti tréning: az önbizalom növelésének érdekében, valamint az Életvitel-életmód: szokásaink alakítása, célok kitűzése és Konfliktuskezelés - asszertív kommunikáció témában
- Grafológia tanfolyam/ visszajelzés az önismeret növeléséért
- Életvezetési problémák megtárgyalása, mely mögött az értékrend válsága húzódik meg a családon belül



- Előadások, beszélgetések, témafelvetések szükségese a szemlélet formálására, és az új minták átadására
- Női körös programok: élményalapú, közösségi ismeretátadás
- Baba-mama klub előadások-beszélgetések

### **Harmadik szakmai műhely**

A résztvevő települések külön-külön kiscsoportos workshop keretében a jelen lévő civil/intézményi résztvevőkkel leendő projekteket generáltak a két célcsoporthoz kapcsolódóan.

A kiscsoportos foglalkozásokból az alábbi projektek születtek:

- **Esély a jóra - Nemesvámos**

Projekt célja:

- Kismamák állapotának felmérése.
- nők munkavállalásának segítése.
- új óvoda építése

Projekt indokltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- A gyermeklétszám meghaladja az intézmények befogadó képességét.
- feltáratlan a gyesen lévő anyukák információ ellátása és igénye.
- infrastruktúra megteremtésének lehetőségei.

Projekt célcsoportja:

Nők.

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Felmérés
- előadássorozat
- pályázat készítés
- kivitelezés

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Önkormányzat
- Civil szervezetek
- Nóra Pont

- **Lelki és fizikai akadálymentesítés Nemesvámoson**

Projekt célja:

- Lelki akadálymentesítés: Hivatali dolgozók és a lakosság tájékoztatása a pszichiátriai betegségekről.
- Fizikai akadálymentesítés.

Projekt indokltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

Ismeretlen terület (pszichiátriai betegségek) ezért félelmet vált ki. A fizikai akadálymentesítés némely intézményből hiányzik.

Projekt célcsoportja:

- A lakosság és önkormányzatok,
- mozgáskorlátozottak, babakocsival közlekedő anyukák,
- pszichés problémával élők.

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Pszicho edukáció (előadások lakossági fórum)
- pályázatfigyelés, kivitelezés, ellenőrzés
- a segítségre szorulókat eljuttatása az ellátás helyszínére (betegek szállítása)

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Horgony Pszichiátriai betegekért Közhasznú Alapítvány
- Önkormányzat
- Családsegítő szolgálat
- Közintézmények
- Fogyatékkal élők Egyesülete
- Baba-mama klub

- **Biztos Kezdet Ház – Barnag – Tótvázsony - Vöröstó**

Projekt célja:

- 0-3 éves gyermekek fejlesztése
- Biztos Kezdet Ház + Tanoda kialakítása és működtetése, Vöröstó, Barnag és Tótvázsony összefogásával, a faluház infrastruktúrájára alapozva meglévő humán erőforrásból kiindulva pályázati forrás bevonásával.

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Lokálpatrióta identitás gyenge
- önreprodukció erősítése
- korai fejlesztés
- közösség fejlesztés szükségessége

Projekt célcsoportja:

- Gyermekek családjai, terhes kismamák, 0-10 éves gyermekek

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

A faluház egy részében egy családi közösségi szolgáltatás beindítása (Biztos Kezdet Ház) a Szülők Háza mintaprogramot felhasználva.

A három település gyerekeit és szüleit bevonva napközbeni közösségfejlesztési programokba.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Önkormányzatok (3 település)
- Lélek Éled Kör
- Biztos Kezdet Ház hálózata

- **Támogató Szolgálat – Barnag – Vöröstó – Tótvázsony - Nagyvázsony**

Projekt célja:

- Támogató szolgálat létrehozása Barnagon
- Fogyatékkal élők életminőségének javítása
- felismerni – elfogadni - vállalni

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Lemondás
- egyedüllét

Projekt célcsoportja:

- Fogyatékkal élők

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- A tevékenység elindítása
- szükséglet felmérés 4 faluban
- civil partner – Tótvázsonyi egyesület: kisbusz, 4 személy (sofőr, asszisztens, 2 szociális munkás)
- a Barnagi önkormányzatnak van egy nagy Faluháza, amit meg kellene tölteni tartalommal

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Védőnő, háziorvos
- önkormányzat
- falugondnok

- **A nők munkába állásának elősegítése - Veszprém**

Projekt célja:

A nők munkába állásának elősegítése, családbarát munkahelyek kialakításával.

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Munkáltatók esetében előítélet, családbarát szemlélet hiánya.
- gyerekszülés után nem tudnak visszamenni a munkahelyükre a nők.
- munka és család összeegyeztetése nehézségekbe ütközik (megváltozott élethelyzet – női szerepek összeegyeztetése)
- GYES ideje alatt kiesnek a munka világából
- a-tipikus munkahelyek hiánya: - fokozatos munkába állás (kisgyermek szempontja)
- részmunkaidős állások

A családbarát munkahelyek indokoltsága:

- család megtámogatása – nők támogatása, párkapcsolat támogatása
- egészséges kapcsolatok – családi összetartás
- egészséges gyerekek fejlődése

Projekt célcsoportja:

- Nők – gyes után, család mellett
- Munkáltatók

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

Egyéni tanácsadás:

- Női vállalkozóvá válási tréningek
- önismereti női tréning (válási, asszertivitási, kommunikációs, life coaching tréning)
- állásinterjú felkészítő tréning
- gyes alatt képzések – szakképzések
- női szerepek megtámogatása (anya, feleség, munkavállaló)

Munkáltatóknak szóló:

- Önkormányzat ösztönzési program kidolgozása (kedvezményes helyi iparűzési adó)

- családbarát munkahelyek kialakítása (rugalmas munkaidő, részmunkaidő, home-office)
- munkáltató saját bölcsőde/óvoda üzemeltetése
- családi napközi üzemeltetése, gyermekbarát ellátás

Anyaközponttal:

- gyerekek elhelyezése/felügyelete
- közösségi tér biztosítása (iroda-hely)

Kiadványok és online marketing – célcsoportok elérése.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Nagycsaládosok Balatonalmádi Egyesülete
- Balaton Nóra Pont
- Lélek Éled Kör – Női Kör és Egyesület, Szakmai Műhely
- Veszprém Megyei Iparkamara
- Helyi önkormányzatok

- **A többségi társadalom szemléletformálása a fogyatékkal élők integrációjában - Veszprém**

Projekt célja:

A többségi társadalom szemléletformálása a fogyatékkal élők integrációjában:

- fogyatékkal élő gyermekek
- munkába álló felnőttek esetében, törekedve a különböző célcsoportok tevékenységének egyidejű támogatására.

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Fogyatékkal élők kommunikációs problémái,
- akadálymentes környezet kialakítása,
- befogadó munkahelyek hiánya,
- kevés van a védett munkahelyekből,
- szakember hiány.

Projekt célcsoportja:

- Fogyatékkal élő gyermekek, felnőttek
- pedagógusok
- fogyatékkal élőket foglalkoztató szervezetek, munkáltatók
- civilek és nem civilek

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Szemléletformálás – korcsoportra bontva, fogyatékoság típusa szerint.
- hálózat létrehozása a védett munkahelyek létrehozása érdekében (önkormányzat, civilek, non-profit szervezetek).
- pedagógusok bevonása.
- pályázati forrásokhoz való hozzáférés, tanácsadások, rendszeres fogadóórák formájában.
- pályázatokhoz finanszírozási konstrukciók támogatása.
- érintett szervezeteknek pályázatírás támogatása.
- fogyatékkal élő szülők támogatása.
- fogyatékkal élő gyereket nevelő szülők támogatása, például a gyerekeket foglalkoztatásra szállítással. Járási szintű támogatási szolgálat, szülők mentális

támogatása, szülő csoport létrehozása.

- civil szervezetek működéséhez humán erőforrás biztosítása.
- munkába állást segítő képzések kialakítása.
- szakemberek járási szintű felmérése, és kiközvetítése, szükségletek szerinti célcsoportokhoz juttatása.
- pedagógusok módszertani támogatása, melléjük segítő szakemberek (pl: fejlesztő pedagógusok biztosítása)
- speciális iskolák esetében a különböző sérüléssel élő gyerekek külön csoportban való fejlesztése, vagy az integráltan nevelő iskolák pedagógusainak erős felkészítése.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- FOKE – szemléletformálás
- Civilek
- KLIK
- Munkáltatók
- NOE

- **Szülők háza és Anyaközpont - Veszprém**

Projekt célja:

- Közös tér létrehozása és fenntartása Veszprémben
- találkozási hely biztosítása a várandósoknak, kismamáknak és apáknak, nagyszülőknek
- tudás átadása családról, gyermeknevelésről, egészségről
- gyermekfelügyelet biztosítása 0-3, ill. óvodás és kisiskolás korosztálynak, a cél hogy növekedjen Veszprém népesség megtartó ereje

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Atomizálódott társadalmi helyzet, fontos lenne a közösség erejét felhasználni
- elveszett a tudás a szülésről, gyermeknevelésről, itt összeadódhatnak a tapasztalatok
- sok nő nem tudja hova tenni/vinni gyermekét pl: délután iskola után, ezen felül fontos lenne értelmes programot biztosítani a fiataloknak.

Projekt célcsoportja:

- Várandós anyák, kismamák, 1-3 éves gyerekek, iskolás korosztály
- nagyszülők
- apák, házastársak

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Egy frekventált helyen lévő ingatlan kialakítása, otthonossá tétele
- munkahelyek (atipikus) teremtése nőknek, ajánlások az intézmény működtetéséhez
- szakmai tartalom nyújtása, mentálhigiénés vonalon, pl: előadások, tréningek.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Lélek Éled Kör – Megvalósíthatósági tanulmány, szakmai csapat felállítása, és háttér biztosítása
- Veszprém város önkormányzata – fenntartás
- Veszprém járás településeinek önkormányzata, pl.: Barnag ahol hasonló

- kezdeményezés indulhat
- Balaton Nóra Pont – anyák munkába állásának felkészítése
- Civil Ház Veszprém

Családsegítő Központ.

- **Egészségtudatosságot erősítő program az Eplényi nőkért - Eplény**

Projekt célja:

Egészségtudatosságot erősítő programok szervezése és lebonyolítása

Projekt indokltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

A nők családanyák fizikai és mentális egészségének megőrzése és fejlesztése a családi kohézió szempontjából döntő befolyásoló tényező. Az ifjúság számára is fontos, hogy pozitív életképet, családi mintákat vigyenek tovább.

Projekt célcsoportja:

Nők, családok - valamennyi korosztályban.

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Igények felmérése (IKSZT segítségével, kérdőív)
- programterv készítése (fizikai, mentális)
- pályázat
- megvalósítás (szabadidőpark fejlesztése, szemléletformáló előadások, családi napok)
- monitoring - visszacsatolás

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Helyi védőnői szolgálat
- Általános iskola
- Családsegítő és gyermekjóléti szolgálat
- VENŐKE
- Rendőrség, körzeti megbízott
- Lélek Éled Kör (egészség témában)
- Balatonalmádi Nóra Pont (párkapcsolat, idő menedzsment)

- **Az orvosi rendelő komplex akadálymentesítése - Herend**

Projekt célja:

Az orvosi rendelő komplex akadálymentesítése és a közszolgáltatásokhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés fejlesztése.

Projekt indokltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

Az épület nem akadálymentes, az akadálymentesítés három célcsoport érdekeit is érinti.

Projekt célcsoportja:

- Fogyatékkal élők
- Idősek
- Kisgyermekes szülők

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Tervkészítés (rehabilitációs szakemberek bevonása)

- pályázat
- kivitelezés
- műszaki átadás-átvétel (célcsoport bevonásával)

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Tervezésnél - célcsoportot képviselők bevonásával
- Kivitelezés – rehabilitációs szakmérnök
- Műszaki átadás – Mozgássérültek Aktív Egyesülete, Vakok és Gyengén látók Veszprém Megyei Egyesülete.

- **Egyedülálló nők munkába integrálásának elősegítése - Herend**

Projekt célja:

- Gyermekeket nevelő nők munkába járásának segítése.
- gyermekfelügyelet megoldása
- közlekedési lehetőség javítása
- személyi segítség
- munkahelyi gyermekfelügyelet létrehozása (lobbi tevékenység) rugalmas munkaidőre.

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Sok nő egyedül neveli a gyermekét, nincs segítsége.
- a Bányatelepi nők közlekedése nehezen megoldott.
- gyermekfelügyelet megoldatlansága.

Projekt célcsoportja:

Nők, egyedülálló nők /szülők/.

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Volán társaságok megkeresése,
- tanyagondnoki szolgálat bevonása a nők, a gyermekek szállításába,
- kisbusz beszerzése, szolgálat létrehozása,
- házi gyermekfelügyelet kiépítése,
- információszolgáltatás, táborok, nyári napközi megszervezése,
- szülők baráti együttműködésének elősegítése.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Önkormányzat: gépkocsi beszerzés, Támogató Szolgálat létrehozása, lobbi tevékenység.
- Család és Gyermekjóléti szolgálat: koordinálás, táborok szervezése.
- Civil szervezetek: Információszolgáltatás, Lélek Élet Kör (LÉK), Esélyek Háza.

- **Önálló életvitel segítése Herend é környéki településeken - Herend**

Projekt célja:

- Fogyatékkal élők önálló életvitelének segítése
- fogyatékkal élő családok tehermentesítése, az önálló életvitelt segítő szolgáltatásokkal.

Projekt indokoltsága/Mi az a helyzet, amit meg kívánnak változtatni?

- Támogató szolgálatok száma csökkent

- ilyen szolgáltatás nincs a településen (fogyatékkal élő családok tehermentesítése, az önálló életvitelt segítő szolgáltatásokkal)
- a lakosság kb.: 2%-a fogyatékkal élő a településen, szegregáltan élnek, nem tudnak a társadalmi életbe bekapcsolódni.

Projekt célcsoportja:  
Fogyatékkal élő emberek

Tevékenységek/konkrét fejlesztés/intézkedések:

- Személyi segítség /takarítás, gyógyszerkiváltás, kulturális, sport rendezvényre elkísérés, hivatali ügyek intézése, mentális segítség,
- szállító szolgálat /közlekedés segítése – felmérések/
- információnyújtás /képzések, informatikai háttér.

Együttműködők/feladatmegosztás (elérhetőségek!):

- Herend Környéki Önkormányzatok Családsegítő és Gyermejjóléti Szolgálatot Fenntartók Társulása.
- Önkormányzatok: pályázati lehetőségek keresése, kisbusz beszerzés, intézmény létrehozása, működtetése, finanszírozása, koordinálása.
- Civil szervezetek: települési, járási szintű igényfelmérése, koordinálás, információnyújtás
- Mozgáskorlátozottak Aktív Egyesülete
- Életet Segítő Alapítvány
- Járási szintű Támogató szolgálat.

A járási együttműködés egy olyan komplex, sokszereplős folyamat, amely csak akkor lehet sikeres, hatékony, ha jelentős és sokoldalú támogatottságot élvez, ha a központi kormányzaton és a különböző területi, települési önkormányzatokon kívül aktívan részt vesznek benne a gazdaság szereplői, illetve képviselőik, különböző társadalmi-szakmai és civil szervezetek, sőt a helyi lakosok is. A fejlesztés számára célszerű olyan fórumot létrehozni járási szinten is, amely biztosítja a szükséges szereplők aktív részvételét, folyamatosan bővíti a résztvevő partnerek körét, továbbá biztosítja számukra kapcsolattartás és véleménynyilvánító- és formáló egyeztetések lehetőségét. Csak e rendszer létrehozása után válik lehetségessé a területi együttműködés forrás- és eszközrendszerének hatékony felhasználása, működtetése.

A hátrányos helyzetű célcsoportokat érintő szükségletek alakulása jelentősen függ a település nagyságától és közlekedési viszonyaitól, amely alapjaiban befolyásolja a munkaerő-piaci aktivitást és az esélyteremtő szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A falugondnoki alapszolgáltatás, az étkezés és házi segítségnyújtás nagy segítséget jelent a legkisebb falvak lakói számára, de még így is ellátatlanok maradnak, ill. kiszorulnak bizonyos nappali és közösségi ellátásformákból egyes érintettek (fogyatékosok, idősek, tartós betegek, nők, gyerekek).

## A helyi jó gyakorlatok bemutatása

A helyi jó gyakorlatok megemlíthető a veszprémi Lélek Éled Kör „Női körös program-sorozat”-a, melynek kapcsán élményalapú ismeretek átadása valósul meg pl.: kenyérsütés, stressz kezelés, időgazdálkodás, testtudatosság – tánc, továbbá a 2014-



ben indult Balatonalmádi Nóra Pont munkaerő-piaci szolgáltatása, melynek során a gyermekellátást követően a munkaerőpiacra visszatérni kívánó nőknek nyújt gyakorlati segítséget az önéletrajzírástól az interjúra való felkészítésig az álláskereső során.

### **Általános, nem csak helyi megoldást igénylő problémák, igények és megoldási javaslatok:**

- Társadalmi érzékenyítés hiányának felszámolása érdekében összehangolt tevékenységek szükségesek.
- Az atipikus foglalkoztatási formák széles körű elterjesztése nagyban segítené a nők nagyobb arányú részvételét a munkaerő-piacon.
- A szociális és oktatási rendszerek szolgáltatásainak összehangba hozása munkaerő-piaci igényekkel
- a területi egyenlőtlenségek és a hiányok felszámolása.

### **Helyi partnerség, a civil szervezetek társadalmi felelősségvállalása**

A közösségi élet a települési önkormányzat, a nemzetiségi önkormányzat(ok) és a helyi civil szervezetek, szerveződések aktív együttműködésén alapul. Az önkormányzatok által szervezett események szervezésében, lebonyolításában a civil szervezetek tevékeny módon közreműködnek, továbbá saját rendezvényeikkel, programjaikkal is színesítik a közéletet. A közösségi szolidaritás megnyilvánulása például a közösségi események megszervezésében való tevékeny, önkéntes és ellentételezést nem váró részvétel.

## **Az Európai Unió fejlesztései rendszere Magyarországon a 2014-2020-as időszakban**

Az Európai Unió 2014-2020 közötti időszakban Magyarországon történő fejlesztési periódusának elnevezése „Széchenyi 2020” Ebben az időszakban jelentős uniós forrás áll hazánk rendelkezésére. A korábbi hét éves szakaszhoz képest – melynek a legfőbb célja a leszakadt régiók felzárkóztatása volt – a jelenlegi ciklusban az Európai Unió más célokat tűzött ki, melyeket tizenegy pontban foglaltak össze:

1. Kutatás, technológiai fejlesztés és innováció erősítése.
2. Az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés, a technológiák használatának, minőségének javítása.
3. A kis- és középvállalkozások, a mezőgazdasági, a halászati és akvakultúra ágazat versenyképességének javítása.
4. Az alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban.
5. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázat megelőzés és – kezelés előmozdítása.
6. A környezetvédelem és erőforrás felhasználás hatékonyságának előmozdítása.
7. A fenntartható közlekedés előmozdítása és a kapacitáshiányok megszüntetése a főbb hálózati infrastruktúrákban.
8. A foglalkoztatás és a munkaerő mobilitásának ösztönzése.
9. A társadalmi befogadás előmozdítása és a szegénység elleni küzdelem.
10. Az oktatásba, a készségekbe és az egész életen át tartó tanulásba történő beruházás.

11. Az intézményi kapacitás javítása és a hatékony közigazgatás.

### **A „Széchényi 2020” Operatív programjait finanszírozó források**

Az Európa Tanács 2010. június 17-i ülésén fogadta el az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre vonatkozó Uniós stratégiát, melynek célja hogy az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés az Európai Unió harmonikus fejlődésének előmozdítása és a regionális egyenlőtlenségek csökkentése mellett valósuljon meg. Mindebben az ESB alapok játszanak jelentős szerepet, melyek az alábbiak:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA)
- Európai Szociális Alap (ESZA)
- Kohéziós Alap (KA)
- Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA)
- Európai Tenger-ügyi és Halászati Alap (ETHA)

### **A „Széchényi 2020” Operatív programjai**

- Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)  
Forrása: ERFA, ESZA

A 2014-2020 időszakra vonatkozó Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program a Magyar gazdaság növekedését szolgálja. Az operatív program egyik legfontosabb célkitűzése, hogy hazánk foglalkoztatási rátája elérje a 75 százalékot, így az operatív program az ehhez szükséges tevékenységekre ad lehetőséget, úgymint az új munkahelyek létesítése és a munkavállalási aktivitás növelése.

- **Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP)**  
Forrása: ERFA, ESZA

Az operatív program célja, hogy elősegítse a társadalmi befogadást, befektessen az oktatásba, ezáltal is növelje a foglalkoztatást, továbbá ösztönözze a technológiai fejlődést és az innovációt.

- **Környezeti és Energetikai Hatékonyság Operatív Program (KEHOP)**  
Forrása: ERFA, KA

Célja a klímaváltozás kedvezőtlen hatásainak megelőzése és mérséklése, az alkalmazkodóképesség javítása, valamint az erőforrások hatékonyságának fokozása mellett a szennyezések és terhelések megelőzése és mérséklése, továbbá az egészséges és fenntartható környezet biztosítása.

- **Integrált Közlekedésfejlesztés Operatív Program (IKOP)**  
Forrása: ERFA, KA

Az operatív program célja a nemzetközi közúti, vasúti és vízi úthálózat és elérhetőség javítása. A regionális közúti elérhetőség és közlekedésbiztonság megteremtése valamint a fenntartható városi közlekedésfejlesztés.

- **Magyar Halászati Operatív Programok (MAHOP)**  
Forrása: EMVA, ETHA

Az OP célja a versenyképes halászat és akvakultúra, továbbá a közös halászati politika és a halászati területek fejlesztése, valamint az integrált Európai Uniós tengerpolitika elősegítése.

- **Közigazgatási és Közszolgáltatás fejlesztés Operatív Program (KÖFOP)**

Forrása: ERFA, ESZA, KA

Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre vonatkozó Európai Unió stratégiaiához, a gazdasági, társadalmi és területi kohézió megvalósításához való hozzájárulásra vonatkozó stratégia. Az operatív program helyet ad egyben a 2014-2020-as időszakban az ESB alapok végrehajtásához szükséges tagállami funkciók finanszírozásához felhasználható technikai segítséget nyújtó (TA) forrásoknak is.

- **Vidékfejlesztési Program (VP)**

Forrása: EMVA, ETHA

Az operatív program célcsoportjai elsősorban a mezőgazdasági gazdálkodók, erdőgazdálkodók, az élelmiszeripari vállalkozások, az önkormányzatok, a vidéken élők, a vidéken telephellyel rendelkező, nem agrárgazdasággal foglalkozó mikro-, kis- és középvállalkozások.

- **Versenyképes Közép Magyarország Operatív Program (VEKOP)**

Forrása: ERFA, ESZA

Az operatív program a rendelkezésre álló forrásokat három területre koncentrálja:

- a regionális gazdasági teljesítmény fenntartható módon való növelése (tudásgazdaság, kreativitás, innováció)
- a közösségi infrastruktúra fejlesztése
- a foglalkoztathatóságot segítő társadalmi környezet fejlesztése.

- **Terület és Településfejlesztés Operatív Program (TOP)**

Forrása: ERFA, ESZA

Az OP keretet biztosít a területileg decentralizált fejlesztések tervezéséhez, és azok megvalósításához. A felhasználható források hatvan százaléka a gazdaságfejlesztést szolgálta és közvetlenül a közszférára, a helyi társadalomra és a környezetre irányul.

## **A Veszprémi Járás Esélyteremtő Programterv intézkedései**

Az esélyegyenlőségi terv kiindulópontja az esélyegyenlőségi célcsoportok életminőségének javítása, amely a jövőbeni jövőbeli kívánatos állapotát mutatja be. Az esélyegyenlőségi terv a jelenlegi helyzet és a stratégiai irányvonalak közötti eltérések, feszültségek csökkentését és a minőségi élet elérését célozza meg.

A fejlesztések végrehajtásának eredményeként keletkező lehetőségekből és előnyökből a kistérség valamennyi településének részesednie kell, törekedve a kistérségi különbségek mérséklésére.

A járás célrendszere: a Veszprémi Járás lakóinak foglalkoztatásában érvényesülnek az esélyegyenlőségi szempontok, támogató környezete van a fiatalkorúak pályakezdésének, az időskori munkavállalásnak, a nők foglalkoztatásának, elterjedtek az alternatív foglalkoztatási módok. A lakosság megfelelő képzettségi szinttel

rendelkezik, az itt lakók tudása piacképes. A hátrányos helyzetű lakosok széleskörű segítséget kapnak nehézségeik megoldásához. A járás települései egymással együttműködve munkalehetőséget biztosítanak az itt lakók számára. A járás minden településén biztosítottak a minőségi élet feltételei.

A Veszprémi járás és települései elkötelezettek az esélyegyenlőségi helyzet további fejlesztése és az elért eredmények megtartása és megóvása mellett. A járás településeinek közös küldetése, hogy a Járás Esélyteremtő Programterve helyzetelemzése alapján feltárt esélyegyenlőtlenség csökkentésére közös erőfeszítéseket tegyen:

- Elsősorban a saját működésének összehangolása révén. Ennek érdekében feltárja és mozgósítja belső forrásteremtő képességeit.
- Másodsorban más potenciális partnerekkel keresi az együttműködési lehetőségeket (szponzorok, civil szervezetek, vállalkozások) további külső források előteremtése révén.
- Harmadsorban pályázati lehetőségekkel továbbra is élni kíván, hogy ez által további esélyteremtő megoldásokat biztosítson saját lakosai és a jövőbeli nemzedék számára.

Összegezve, a legsúlyosabb megoldandó problémák járási szinten, amelyek megoldása elősegítheti az esélyegyenlőség megteremtését:

- Tömegközlekedés hiányosságai,
- A kistépüléseken a munkahelyek kevés száma
- Hiányoznak azok a szolgáltatások, melyek a nőkre, a problémái megoldására célzottan irányulnak.
- A nők és a GYES/GYED-en lévők visszailleszkedést segítő szociális szolgáltatások hiánya (családi napközi, bölcsőde, óvoda hiánya ill. azok nem megfelelő nyitva tartása)
- Kedvezőtlen demográfiai mutatók és a fiatalok elvándorlása
- Oktatási intézményekben nem kap jelentős szerepet „fókusz” az esélyegyenlőség témaköre.
- Középkorúak és az alacsony iskolai végzettségűek továbbtanulási, iskolába járási lehetőségeinek hiánya
- A célcsoportokat érintő tájékoztatás és információ hiány
- Alacsony társadalmi részvétel, önszerveződés hiánya,
- A nők kettős szerepvállalása, alacsony érdekérvényesítési lehetőségeik és az önbizalmuk hiánya.
- Társadalmi és egyéni szinten is megjelenő előítélet továbbá az elfogadás és empátia hiánya.

## **Esélynövelő intézkedések a járás kiemelt célcsoportja szerint**

- A kisgyermekes anyák munkaerőpiacra való visszatérését segítheti, ha az önkormányzat ill. járás hosszútávon biztosítja a gyermekek –a szükségleteknek megfelelő - nappali ellátását.
- A nők társadalmi szerepvállalását segíti, hogy több helyi civil szervezet irányításában vállalnak szerepet a nők, ezáltal nagy befolyásuk van a közösség civil közösségi életének alakulására
- A gyermekintézmények (bölcsőde, óvoda, iskola) nyitva tartása megfelelő legyen ahhoz, hogy az édesanyák munkát tudjanak vállalni
- Családi bölcsőde, napközi működésének támogatása.

## **A Veszprémi Járás Esélyteremtő Programterv stratégiai prioritásai**

- Szervezett, összehangolt kommunikáció adott területen a hivatal, az intézmények, a civil szervezetek közreműködésével. Célszerű lehet a járási esélyteremtő program létrehozásában résztvevő szervezetek számára egy külön levelezőlista létrehozása.
- Civil szervezetek együttműködése: A kapcsolatokat erősítheti, és a tagok aktivitását is elősegítheti közös pályázati lehetőségek felkutatása, közös projektek szervezése. Maga a pályázatírás, és az elszámolás is olyan feladat, amiben az együttműködés jelentős előnyt biztosít.
- Közösségfejlesztés a hátrányos helyzetűek integrálása érdekében: Közösségfejlesztési programok és rendszeres közösségi foglalkozások, művészeti csoportok szervezése mely lehetőséget biztosít a hagyományőrző csoportok és a kisebbségek kultúrájának felsorakoztatására, ezáltal megtörténik a helyi sokszínűség bemutatása.
- A kisgyermekes anyák munkaerőpiacra való visszatérését segítő járási szintű szociális szolgáltatások, gyermekintézmények (bölcsőde, óvoda, iskola) megszervezése és nyitva tartásának a munkaidőhöz való igazítása.
- Érzékenyítő programok szervezése a járás településeire, ahol a fogyatékkal élők bemutatják saját magukat (értelmi fogyatékosok, kerekesszékes, művésztagos, gyengén látók, vak, süket emberek), hogyan élnek.
- Lehetőségekhez mérten körjárat/falubusz a települések között (a szolgáltatások elérése céljából) idősek és fogyatékkal élők célcsoportjának esélyegyenlősége javítása céljából<sup>26</sup>.
- Fizikai akadálymentesítés, infokommunikációs akadálymentesítés illetve az egyetemes tervezés elvének alkalmazása.
- Internetes felület kialakítása (hasznos információk, alapvető fogalmak, krízisvonalak, elérhetőségek elhelyezése: civil szervek, jogsegély pontok, buszmenetrendek, hol közlekedik mozgáskorlátozott busz, mely épületek akadálymentesek) fogyatékkal élők esélyegyenlősége javítása céljából.

<sup>26</sup> Részükre a tömegközlekedési menetrend -a buszok felszereltsége, a buszsofőr hozzáállása, az érintett célcsoportok szubjektív problémái és viselkedési jellemzői miatt - nem nyújt megfelelő megoldást.

- Pályázati és jogi tanácsadás kapacitás bővítése lehetőségének megvizsgálása járási szinten az önkormányzatok részére.
- Tájékoztató kiadványok elkészítése, amelyből hasznos információkat, elérhetőségeket ismerhetnek meg az érintettek.

## Várható hatások

- A helyi esélyegyenlőségi programok kapcsán hosszú távú együttműködés alakul ki az egy járáshoz tartozó önkormányzatok körében.
- Sikeresebb felzárkózási, esélyegyenlőségi helyi fejlesztések valósulhatnak meg a 2014-2020 közötti programozási időszakban.
- Ezáltal javulhat az önkormányzatok által ellátott közszolgáltatások megszervezésének hatékonysága, javul a közszolgáltatások minősége.
- Csökken az előítéletesség, erősödik a társadalmi felzárkózás és az esélyegyenlőség céljai iránti elkötelezettség.
- Hosszabb távon javul a helyi esélyegyenlőségi programok célcsoportjainak helyzete.

## A program végrehajtása után várható konkrét eredmények

- az esélyegyenlőség növelése, megteremtése;
- a nők és más hátrányos helyzetű csoportok részvételének elősegítése a döntéshozatalban, ill. a közügyek irányításában,
- a nők és más hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci hátrányainak csökkentésére, foglalkoztatási esélyeik javítása;
- a hátrányos helyzetűek életkörülményeinek javítása;
- az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítése a helyi önkormányzatok döntéshozatalában, illetve az általuk fenntartott vagy támogatott intézményekben, és az egyes önkormányzatok által ellenőrzött szolgáltatások körében;
- az oktatás és a képzés területén a jogellenes elkülönítés megelőzésére, megszüntetése illetve a sztereotip pályaeorientáció megváltoztatása;
- a közszolgáltatásokhoz és egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

## Felhasznált irodalom

Allport, G.(1999): Az előítélet. Osiris Könyvkiadó, Budapest

Atkinson, R. L.; Atkinson, R. C.; Smith, E. E.; Bem, D.J.; Nolen-Hoeksema, S. (1995):  
Pszichológia. Osiris Könyvkiadó, Budapest

Balogh L.-Kádár A. K.-Majtényi B.-Pap A. L. (2010): Antidiszkriminációs és  
esélyegyenlőségi alapismeretek, L'Harmattan, Budapest.

Bodrogi B. (2011): A diszkrimináció elleni küzdelem módszerei. Magyar Helsinki  
Bizottság, Budapest

EBH (2014): Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló  
2003. ÉVI CXXV. Törvény alkalmazása Egyenlő Bánásmód Hatóság (tananyag)

Dr. Kárpáti József – Dr. Bihary László – Dr. Kádár András Kristóf – Dr. Farkas Lilla: Az  
egyenlő bánás-módról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV.  
törvény magyarázata. Mászág Alapítvány, Budapest.  
[http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/Ebktv\\_kommentar.pdf](http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/Ebktv_kommentar.pdf)

KSH (2013): Magyarország járásai

Varga Aranka (szerk.)(2013): Esélyegyenlőség a mai Magyarországon, Pécsi  
Tudományegyetem BTK NTI Romológia és nevelésszociológiai Tanszék, Pécs.

Honlapok:

<http://hep.tkki.hu>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://egyenlobanasmod.hu/>

[http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010\\_2A\\_14\\_A\\_diszkriminacio\\_merese\\_Valogatta\\_es\\_szerk\\_Sik\\_Endre\\_es\\_Simonovits\\_Bori/ch03s02.html#id524336](http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_14_A_diszkriminacio_merese_Valogatta_es_szerk_Sik_Endre_es_Simonovits_Bori/ch03s02.html#id524336)